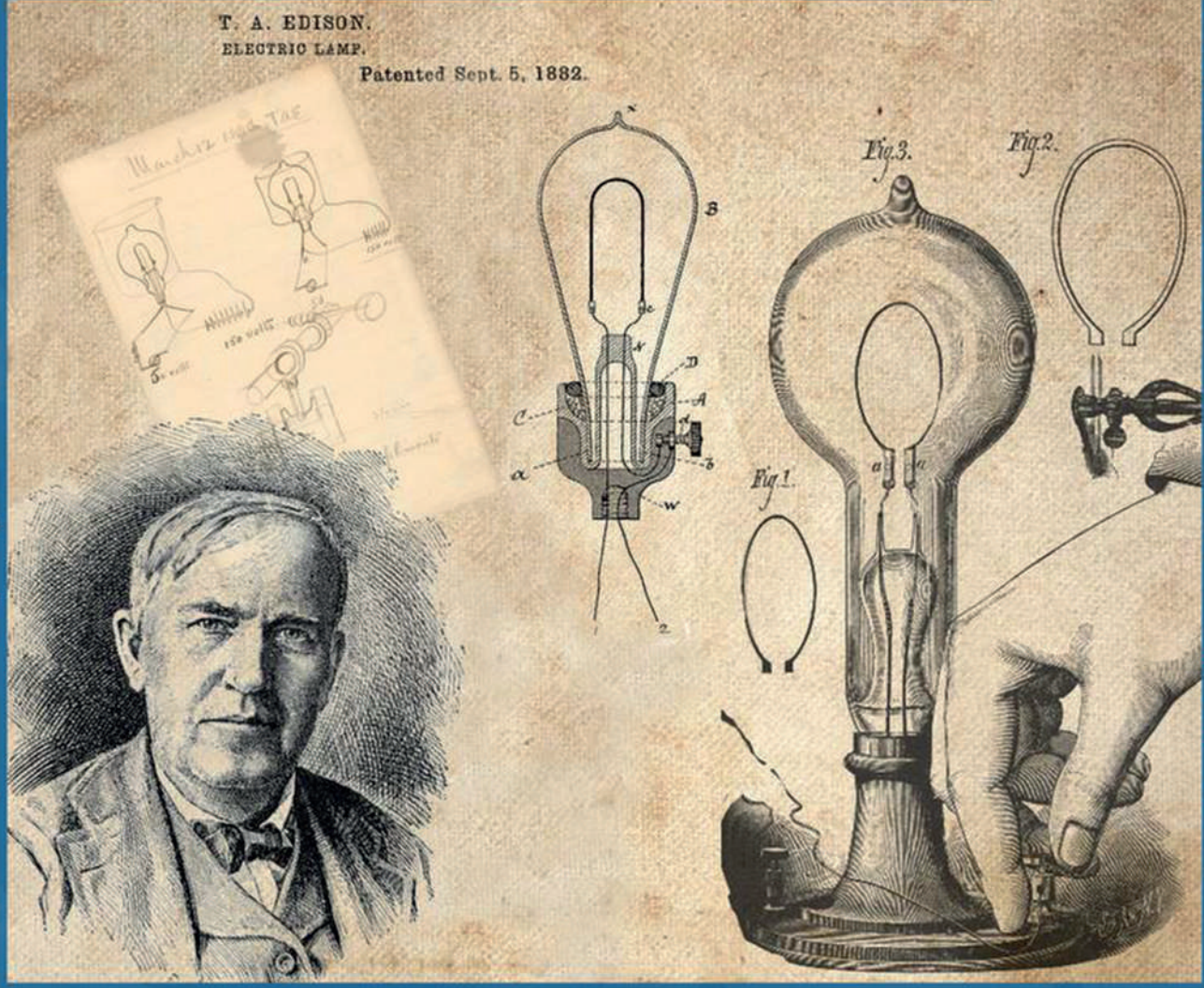

YANG O'ZBEKISTON: INNOVATSIYA, FAN VA TA'LIM

CONFERENCES.UZ 2023

DAVRIYLIGI: 2018-2023

DUNYODA BIRINCHI KASHF ETILGAN ELEKTR CHIROG'

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA XORIJY OLIY TA'LIM MUASSASALARI PROFESSOR-O'QITUVCHILARI, YOSH OLIMLAR, DOKTORANTLAR, MAGISTRANTLAR VA IQTIDORLI TALABALAR

 TOSHKENT SHAHAR, AMIR TEMUR KO'CHASI, PR.1, 2-UY.
 +998 97 420 88 81
+998 94 404 00 00
 WWW.TAQIQOT.UZ
WWW.CONFERENCES.UZ

 IYUN №53

**ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН:
ИННОВАЦИЯ, ФАН
ВА ТАЪЛИМ
10-ҚИСМ**

**НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН:
ИННОВАЦИИ, НАУКА
И ОБРАЗОВАНИЕ
ЧАСТЬ-10**

**NEW UZBEKISTAN:
INNOVATION, SCIENCE
AND EDUCATION
PART-10**

ТОШКЕНТ-2023

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” [Тошкент; 2023]

“Янги Ўзбекистон: Инновация, фан ва таълим” мавзусидаги республика 53-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 июнь 2023 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2023. - 51 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар «Харакатлар стратегиясидан – Тараққиёт стратегияси сари» тамойилига асосан ишлаб чиқилган етти устувор йўналишдан иборат 2022 – 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси мувофиқ:– илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари тахтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Хорижий тиллар факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, DSc, Тошкент фармацевтика институти, Фармацевтик ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ва сифат менежменти кафедраси профессори

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Проф. Хамидов Муҳаммадхон Ҳамидович «ТИИМСХ»

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпلامга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шаҳрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҶАЛАРИДАГИ
ИННОВАЦИЯЛАР

1. Zebokhon Muzaffarovna Musaeva LEARNING POLITE WAYS OF MAKING REQUESTS IN ENGLISH	7
2. Usmanova Feruza Rahmatjanovna THE ROLE OF INTERCULTURAL COMPETENCE IN DEVELOPING PROFESSIONAL SKILLS	9
3. Usmanova Feruza Rahmatjanovna HOW TO PREPARE STUDENTS FOR INTERCULTURAL COMMUNICATION	11
4. Dursunova Jamila Akhmatovna PRODUCTIVE USE OF NEW PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN TEACHING PROCESS	13
5. Olimov Xurshid Avazbekovich Biologiyani o'qitishda muammoli ta'lim texnologiyasidan foydalanish usullari	15
6. Тухтасинова Мунира Ибрагимовна, Кулдашева Камола Ахмадалиевна ПРОГРАММЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОЦЕНКИ	17
7. Ziyodullayeva Shohista Narzullo qizi, Kulbayeva Saodat Safarovna ВИДЫ ТВОРЧЕСКИХ И ТЕКСТОВЫХ УПРАЖНЕНИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ	19
8. Султанова Лола Шарафовна, Усманова Стефания НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ БЛИЖАЙШЕГО БУДУЩЕГО	21
9. Ў.А. Султонов ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАР КУЧ ЖИСМОНИЙ СИФАТИ КЎРСАТКИЧЛАРИНИНГ ЙИЛЛИК РИВОЖЛАНИШ ДИНАМИКАСИ	23
10. Kadirova Gulchehra O'lmasovna BIOLOGIYA DARSLARIDA YANGI INNOVATION USULLARDAN FOYDALANISH	26
11. Muqaddamxon Jamoldinova BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISHNI KASBIY TA'LIM BILAN QO'SHIB OLIB BORISH ORQALI O'QUVCHILARNI KASBGA YO'NALTIRISH	27
12. Narziyeva Nargiza Ravilevna DEEP READING AND IN-DEPTH LEARNING IN ENGLISH LANGUAGE EDUCATION	28
13. Qayumov Hikmatjon Komiljonovich, Boltayeva Hamida Mahmudovna FANLARARO ALOQADORLIK VA UNI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK ASOSLARI	30
14. Samandarova Laziza Xudoyarovna, Xatamova Sanam Hamdullayevna DARSLARNI DIDAKTIK O'YINLAR VA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ORQALI TASHKIL ETISH ASOSLARI	32
15. Utepbegenova Saltanat Tursinbaevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARINI TINISH BELGILARINING ISHLATILISHI BILAN TANISHTIRISH	34
16. Xalillayev O'ktam Sobirjon o'g'li UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA GANDBOL FANINI O'QITISHNING PEDAGOGIK SAMARADORLIGINI OSHIRISH	36
17. Rasulova Kamola Hazratqulovna AMIR TEMUR – SHARQ RENESSANSI ASOSCHISI	38
18. Нодирова Хурсаной Ибрагимовна ОИЛА МАДАНИЯТИ ВА УНИНГ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕЗОНЛАРИ	40
19. Нодирова Хурсаной Ибрагимовна ЁШЛАРНИНГ МАЪНАВИЙ ДУНЁСИ ВА ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТИ	42
20. Rahmatov Ne'matjon Isoqjonovich FIZIKA FANI O'QITISHDA TA'LIMNING INNOVATION USULLARI	44
21. Tojimatov Qobiljon Maxamadtoir o'g'li FIZIKA FANI O'QITISH TEXNOLOGIYASINI INNOVATION USULLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH	46
22. Qoraboyev Husniddin Sohibjonovich МЕХАНИК ТЕБРАНИШЛАРГА ДОИР MASALALARNI GARMONIK ТЕБРАНИШЛАР TENGLAMASI ORQALI ISHLASH	49

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҶАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

LEARNING POLITE WAYS OF MAKING REQUESTS IN ENGLISH

Zebokhon Muzaffarovna Musaeva

Senior Teacher

Uzbekistan state university of world languages

English faculty 2

Uzbekistan, Tashkent.

Email: Zebokhon121212@mail.ru

Annotation.

Article aims to study importance of pragmatics and speech acts in learning English language. In oral communication challenge for English language learners is the speech act of requesting/ asking. In terms of the way of expression, the request can be expressed directly or indirectly, and the degree of indirection can also vary significantly.

Key words: Communication, pragmatics, speech acts, request, cultural difference

One of the most important goals in teaching foreign languages is the formation of students' ability to intercultural communication, that is, the acquisition of the required level of communicative competence. Dialogue speech involves the use of speech acts of various modal orientation, knowledge of various means of expressing the same speech act and the possession of skills and abilities to use them in the corresponding speech situations. That is, it is necessary not only to master the level of formal correctness of the language, but also the level of communicative acceptability, determined by the role status of the communicants. The speech act of the request performs an argumentative function aimed at convincing the addressee to perform / not perform the action. Such a function corresponds to a rhetorical strategy, the purpose of which is to convince the addressee of the fulfillment of the desired action for the speaker. The illocutionary content of a given speech act almost always depends on the context, therefore, when teaching the expression of a request, it is important to know who the addressee is addressing, what is the role status of the addressee: peer, friend, relative, teacher, unfamiliar face, and so on. The English language is distinguished by a wide variety of means of expressing a request: these can be direct declarative statements, imperative, interrogative constructions, indirect questions, expanded declarative and interrogative statements, and hint statements. The politeness of a request, first of all, depends on the way it is expressed: the less direct it sounds, the more polite it is. In English communication culture, preference is given to indirect ways of expressing a request. The politeness of indirect statements is explained by the fact that they make it easier for the listener to refuse, provide an opportunity not to take an action. Interrogative statements with modal verbs are the most common way of expressing a request and include a prompting question: Can you give me a lift home? and the resolution question: Can I get a lift home? It should be noted that the latter are more polite. Models with the verbs may / might sound even more polite and respectful towards the addressee and are more characteristic of the official style of communication, they signal formality and / or subordination. Could you please is one of the most preferred ways to express a request: Could you please pass the salt? / Could you please give my message to Mr. John? The following combinations are also possible: could you kindly / could you sweetly / could you perhaps / could you possibly / could you just / do you think you could. For example: Could you possibly text me in the morning? / Could you just put dishes somewhere for me? The most respectful form of expressing a request in English is detailed statements such as Would it be possible for you to do it? I would appreciate it if you'd do that. I was thinking maybe you wouldn't mind doing that. Such statements are typical mainly for formal communication, for situations when communicants are separated by a long distance: Could I possibly trouble you to take a moment to do it? In order to build statements in accordance with

the peculiarities of the English style of communication, it is advisable for Uzbek communicants to follow certain rules when making a request. 1. In English communication, a request is a more "dangerous" speech act than in Uzbek, and when making a request one should keep a distance and be emphatically polite. 2. You should not express your request directly, that is, using an imperative, even if your request is elementary. 3. It must be remembered that the English word please is not enough to soften the urge. 4. You should not use means of strengthening the request (like Uzbek o'tinibso'rayman, xo'pdeyaqolendi, taningsog' bo'gur/iltimos, marxamatqilibbajaribyuboring). 5. When making a request in the form of a question, keep in mind that interrogative statements Could you do it? / Would you do it? are neutral in English communication, that is, no more polite than the Uzbek model Bajaraolasizmi iltimos? There are other means for a more polite request. To overcome pragmatic failures in the process of communicating with English speaking partners in oral practice classes, a number of exercises should be used: -Playing roles from cards with problematic situations. - Identification and discussion of pragmatic mistakes by students. - Search for sources of pragmatic failures and ways to overcome them. - Performing exercises to fill in the gaps (for example, determine how a phrase begins and ends). - Watching authentic films with pauses, during which students predict the approximate speech behavior of communication participants. - Listening to authentic dialogues with pauses. Predicting subsequent statements It should be noted that knowing proper use of speech act Request helps you to understand and being understood by others in social and intercultural context. Applying pragmatics in teaching is the best way for students to sound more natural in a target language.

References

1. Bodgan, R. and Biklen, S.K. 1982. Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods. Canada: John Wiley and Son.
2. Bodgan, R. and Taylor, S. J. 1993. Introduction to Qualitative Research Method. Translated By A. KhozinAffandi into Kualitatif: Dasar-DasarPenelitian. Surabaya: Usaha Nasional
3. Leech, G. 1983. Principles of Pragmatics. London: Longman Inc. Levinson, S.C. 1983. Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Trosborg, A. 1995. Interlanguage Pragmatics Request, Complaint and Apologies. New York: Mouton de Gruyter

THE ROLE OF INTERCULTURAL COMPETENCE IN DEVELOPING PROFESSIONAL SKILLS

Usmanova Feruza Rahmatjanovna

Teacher, Uzbekistan State University of World Languages,

ABSTRACT

At the present stage of development of our society, when numerous cultural ties arise everywhere, a redistribution of value orientations and motivations in the education system inevitably takes place. The article deals with the issues based on studying the role of intercultural competence in developing professional skills.

Keywords: intercultural competence, society, culture, the dialogue of cultures, foreign language, intercultural professional communication..

Teaching intercultural communication is becoming a universal approach to the education system. The labor market imposes a number of requirements on specialists in the economic profile in the field of intercultural professional communication. That is why, when training these specialists, it is necessary to pay attention to the formation of skills of professional intercultural communication. The intensification of professional activity in contact with foreign partners requires the manager to speak a foreign language as a tool for intercultural professional communication. For the successful implementation of intercultural professional communication, it is necessary to combine communicative competence, professional knowledge, and intercultural competence.

Intercultural communication is communication that takes place under the conditions of culturally determined differences in the communicative competence of its participants, that these differences significantly affect the success or failure of a communicative event. Intercultural communication should become concrete, visible, tangible in real situations of communication and ensure the implementation of complex skills and abilities formed in a foreign language, which are aimed at adequate communication with native speakers of a foreign language, both in their own country and abroad. We are talking not only about general humanitarian, but also about professional intercultural communication.

The dialogue of cultures presupposes a commonality of principles, approaches and values, which alone can set an adequate space for intercultural dialogue in the globalized world of the 21st century. As a new megatrend, it introduces huge changes: it changes the nature of modernization theories and processes, makes institutional, economic and information exchange free, increases the movement of people, unifies many cultural institutions - education, sports, fashion, museums, media, tourism, etc. ., spreads mass culture, potentially (but only potentially) creating opportunities for the transformation of intercultural communications and communication practices into a cultural universal. Cultural changes are directly related to changes in identity or resistance to these changes.

Of particular relevance is the problem of communication practices and intercultural communication of diplomats in foreign language communication and the host country. In the dialogue of cultures, communication practices of the 21st century, not only different cultures that have entered into a dialogue participate, there, in addition, one more actor appears - the process of the dialogue itself. Globalization in the sphere of economy, communications, diplomacy, and politics creates such an institutional network of institutions and connections, within which human relations are formed on a supra-national and super-confessional basis.

In order for the interaction of cultures to develop in the mode of political and diplomatic dialogue, it is necessary to block the paths of confrontation between them. The dialogue of cultures cannot be understood as a localized and observable sum of actions that, in their totality, are subject to purposeful control. In a globalized world, in which people, countries and nations are connected with each other in a daily and diverse way, the dialogue of cultures is a process that unfolds at all levels of human contacts and social activity, in all spheres of life and global culture. The question of how to overcome the difficulties of dialogue associated with the special claims of cultures and the social and group affiliation of individuals is currently extremely acute and requires its own scientific research in the new realities of the modern polycentric world.

Modern processes of deep transformation and institutionalization of key aspects of diplomatic, political, socio-social, linguistic, cultural and economic life, critical rethinking of the basic principles and values in the world community require higher education to train such a specialist who is capable of independent analysis of the situation, decision-making, self-development, creativity, mastery of a high language and speech culture, intercultural communication.

This means that a graduate, a specialist in the field of foreign policy and diplomacy, in the system of professionally significant competencies, must first of all develop analytical competencies and must have impeccable language training, speech culture and speech etiquette. One of the ways to achieve these goals when teaching a foreign language, especially a language for special/professional purposes, is to develop students' skills in analytical and synthetic processing of information.

However, today approaches to teaching a foreign language do not fully take into account the national and cultural characteristics of language and communication, which often leads to semantic and cultural misunderstandings in communication. In this regard, universities are forced to look for new approaches to teaching foreign languages that would meet the changing requirements of society.

References:

1. Rushevitskaya, T.G. Fundamentals of intercultural communication. M., 2002.
2. Chekun, O.A. Pedagogical conditions for preparing students for intercultural communication (on the example of non-linguistic faculties of the university). M., 2007.

HOW TO PREPARE STUDENTS FOR INTERCULTURAL COMMUNICATION

Usmanova Feruza Rahmatjanovna

Teacher, Uzbekistan State University of World Languages,

ABSTRACT

Currently, the world is experiencing economic, political and socio-cultural changes that contribute to the expansion of international cooperation in various projects, the growth of intercultural communication and professional ties between representatives of different countries and cultures. In this regard, in the teaching of a foreign language, the issue of preparing students for intercultural communication as a key condition for their successful integration in a multicultural society is of paramount importance. The article describes the problem of preparing students for intercultural communication.

Keywords: intercultural communication, professional competence, intercultural interaction, communication.

Intercultural communication is a special model of communication in which the national and cultural characteristics of interlocutors are manifested through verbal elements (lexical units, grammatical structures, etc.); non-verbal elements (gestures, facial expressions, etc.); as well as communication strategies. The process of preparing students for intercultural communication should be considered as successive and continuous stages of teaching intercultural interaction, during which students acquire intercultural knowledge and master the skills and abilities of intercultural communication.

The formation of intercultural competence involves the interaction of two cultures in several areas: 1) familiarization with the culture of the country of the language being studied and the behavior model of the speakers of this foreign culture with the help of the foreign language itself; 2) the influence of a foreign language and foreign-language culture on the development of the native language and how people interact and what models of behavior they use within the framework of their native culture; 3) further development of the personality under the influence of two cultures.

In the process of mastering a foreign language, students study material that shows how the language functions in the natural environment, verbal and non-verbal behavior patterns of native speakers in various communication situations and demonstrates behavior associated with folk customs, traditions, and social structure. and ethnicity. First of all, this happens with the help of authentic materials (original texts, audio, video), which, from the point of view of the language, are normative and contain linguistic and cultural information.

In addition, it is also necessary to know the national and cultural characteristics of the behavior of a foreigner in order to avoid possible conflicts in international communication. Thus, when studying a foreign language, a student must not only master its lexical, grammatical and syntactic features, but also learn how to respond to signals and replicas of native speakers adequately to the situation, properly apply facial expressions and gestures and use formulas of speech etiquette, and also know historical and cultural features of the country of the language being studied.

The implementation of intercultural communication implies not only the willingness of a person to accept a representative of another culture, with all its national and mental characteristics, but also the ability to change oneself. In the process of learning a foreign language in all its diversity, students encounter linguistic and cultural phenomena and compare them with those in their native language.

For example, when studying the lexical and grammatical structure of a foreign language, students should refer to the knowledge gained in the classroom of their native language in order to emphasize the similarities and differences of linguistic phenomena and their areas of application. The study of a foreign language culture also leads the student to the need to refer to the cultural and historical facts of the country. Thus, by mastering a foreign language and participating in intercultural communication, a student better understands his native language and native culture.

In order to effectively prepare students for intercultural communication, a clear organization is needed that would take into account all factors in the educational process. For this purpose, it is necessary to use a systematic, activity and cultural approach.

Successful work on preparing students for intercultural communication is possible only taking

into account a set of pedagogical conditions, which include: building an educational process based on the concept of “dialogue of cultures; active dialogue interaction is one of the main guidelines in creating a language environment; the content of teaching a foreign language should be based on the integrity of professional language, cultural, language and intercultural training; the choice of forms and methods of teaching should be directed to their active, cognitive-search, emotional-behavioral, cultural nature, which will stimulate the development of correct speech in students, as well as ideas about the intercultural specifics of communication; implementation of intercultural knowledge occurs in the process of extracurricular activities of students, and this, as you know, increases their motivation to learn a foreign language.

References:

1. Hall, E. The Silent Language / E. Hall. - NY.: Doubleday & Company, 1959
2. Lukov, B.A. Dialogue of Cultural Thesauri.- 2008
3. Matsumoto, D. Psychology and culture. Modern research. M., 2002

PRODUCTIVE USE OF NEW PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN TEACHING PROCESS

Dursunova Jamila Akhmatovna

Teacher, Uzbekistan State University of World Languages

Abstract: In the conditions of rapid development and continuous updating of the education system, the modern education faces the question of the teacher's choice of educational technology in terms of the effectiveness of the lesson and compliance with regulatory requirements. This article is devoted to the study of modern pedagogical technologies and their productive use in teaching a foreign language.

Keywords: educational technology, effectiveness of the lesson, modern pedagogical technologies.

One of the main problems for the teacher in terms of implementation is to improve the quality of schoolchildren's education. In this regard, the content and structure of education are changing, the forms, methods and techniques of teaching are being improved, increasing the degree of activity of students in the educational process. The task of the teacher in modern society has changed. Now the teacher does not just give knowledge, but develops the cognitive and creative abilities of students. He becomes the organizer of the student's activity in the search and processing of information, develops his cognitive and creative abilities, teaches him to independently solve the problems posed. All this leads to the need to use new educational technologies in the classroom.

Currently, pedagogical technology is a systematic method of creating, applying and defining the entire process of teaching and mastering the content of training, taking into account technical and human resources and their interaction, which sets the task of optimizing the results of education.

To implement the cognitive and creative activity of the student in the educational process, modern pedagogical technologies are used, which make it possible to improve the quality of education, use study time more efficiently and reduce the share of reproductive activity of students.

Pedagogical technology is a complex multifunctional integrative system that is developed for a specific pedagogical plan, it is based on a certain methodological concept; technological chain of pedagogical actions, operations, communications are built strictly in accordance with the target settings, which have the form of a specific expected result. The technology provides for the interconnected activities of the subjects of the educational process, taking into account the principles of individualization and differentiation, optimal implementation of human and technical opportunities.

Elements of pedagogical technology should be reproducible by any teacher, guarantee the achievement of the planned results by all students.

The use of a wide range of pedagogical technologies enables the teaching staff to use the study time productively and achieve high learning outcomes for students.

Information and communication technology

This technology is of great importance, because, the student must possess information, be able to use it, choose from it what is necessary for making a decision, work with all types of information, etc. And today the teacher must understand that in the information society he ceases to be the only carrier of knowledge, as it was before. In some situations, the student knows more than he does, and the role of the modern teacher is more of a guide in the world of information. The use of computer software in the lessons allows the teacher not only to diversify traditional forms of education, but also to solve a variety of tasks:

- increase the visibility of learning,
- ensure its differentiation,
- facilitate knowledge control,
- increase interest in the subject.

The tasks facing the language teacher in the application of information technology involve working with a text, with a literary word, with a book. The teacher of the Foreign language needs

to form strong spelling and punctuation skills, enrich the vocabulary of students, teach them to master the norms of the Foreign language, and give children knowledge of linguistic and literary terms. ICT is an indisputable assistant in solving these problems. Today, a fairly large set of information technology tools is available to a teacher. When preparing and conducting a training session, the following can be used:

- office technologies (MS Word, MS Excel, Power Point, etc.), which allow us to create software products to support the teaching of our subject and organize student project activities.
- electronic educational resources, which expand the possibilities of the educational environment and create conditions for the development of creative thinking of students.

Web applications such as LearningApps.org (<https://learningapps.org/>) that support learning and teaching through interactive modules. Existing modules can be directly included in the training content, and they can also be modified or created online.

References:

1. Belikov V.A. Education. Activity. Personality. - M.: Academy of natural sciences. - 2010.
2. Potashnik, M.M. Requirements for the modern lesson / Potashnik M.M. - Moscow: Center for Pedagogical Education, 2013. - 270 p.

BIOLOGIYANI O‘QITISHDA MUAMMOLI TA’LIM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH USULLARI

Olimov Xurshid Avazbekovich

TFI akademik litseyning biologiya fani o‘qituvchisi

Annotatsiya

Muammoli dars o‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirish darajasini orttirish, ko‘nikmalarini oshirish uchun qo‘llanilib, o‘quvchi o‘quv materialini tahlil qiladi, taqqoslaydi va umumlashtiradi. Avval o‘zlashtirgan bilim, ko‘nikmalarni tanish bo‘lmagan vaziyatlarda qo‘llab, bilimlarni chuqurlashtiradi. Natijada o‘quvchilar muammoli vaziyatlarni hal etish jarayonida izlanadi va tayanch bilimlari orqali muammolar yechimini topadi.

Kalit so‘z: Muammoli ta’lim texnologiyasi, dars bosqichlari, o‘quvchilarning izlanuvchanligi, qiziqishi, motivlari, mantiqiy tafakkuri, ijodiy faoliyati.

Bugundagi ta’limning maqsadi barcha imkoniyatlarini yuzaga chiqara oladigan ijodkor shaxsni tarbiyalashdan iborat.

Biologiyani o‘qitishda o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish, ularda ijodiy va mustaqil fikr yuritish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muammoli ta’lim texnologiyasi asosiy o‘rinni egallaydi.

Muammoli ta’lim texnologiyasi asosida darslar tashkil etilganda muammoli vaziyatlar yaratiladi so‘ngra uni maqsadga muvofiq holda, darsning turli bosqichlari, jumladan, uy vazifasini so‘rash, yangi mavzuni o‘rganish, o‘rganilgan mavzuni umumlashtirish va yakunlashda foydalanish tavsiya etiladi.

Biologiya o‘qituvchisi muammoli vaziyatlarni darsning qaysi bosqichida vujudga keltirishni, muammoli savollarni berish yo‘llarini avvaldan belgilab olgan bo‘lishi lozim. Muammoli vaziyatlarni vujudga keltirish maqsadida o‘rganiladigan mavzu matnini tahlil etishi, o‘quvchilarning yosh, psixologik va ergonomik xususiyatlarini e’tiborga olgan muammoli savollar zanjirini tuzishi zarur.

Shuni qayd etish kerakki, o‘qituvchi biologiyani o‘qitishda muammoli vaziyatlarni vujudga keltirishning quyidagi bosqichlarini nazarda tutishi lozim:

- o‘quvchilarning aqliy faoliyatini faollashtirish, ularning faoliyatini o‘quv topshiriqlarini hal etishga yo‘llash orqali yangi bilimlarni egallashga zamin tayyorlash;
- ijodiy o‘quv topshiriqlarini egallash orqali bilimlarni kengaytirish, aniqlashtirish va chuqurlashtirish;
- ijodiy o‘quv topshiriqlarini hal ettirish orqali o‘quvchilarning aqliy faoliyat usullarini egallashga imkon yaratish;

Biologiya ta’limida “Muammoli ta’lim” pedagogik texnologiyasini joriy etish, mavzularni o‘qitishda interfaol usullarni, jumladan muammoli izlanish, aqliy hujum, munozarali dars, muammoni tahlil qilishni tog‘ri tanlay olish, o‘quvchilarda bu fanga qiziqishni, shuningdek tabiyat boyliklaridan oqilana foydalanish, ularni baholay olish qobiliyatlarini ham shakllantiradi.

Muammoli ta’lim texnologiyasining turlari ko‘p bo‘lib, ularni dars mavzusining xususiyatlari hamda ko‘zda tutilgan maqsadlarga muvofiq tanlanadi va tegishli tayyorgarlik ko‘riladi. Muammoli o‘qitish texnikasida ishtirok etish uchun o‘quvchilarning tayyorliklariga o‘ziga xos talablar qo‘yiladi, ular mashg‘ulotda faol ishtirok etish uchun zarur bilimlarni o‘zlashtirganlik, muloqotga tayyorlik, o‘zaro hamkorlikda ishlash, mustaqil fikrlash, o‘z fikrini erkin bayon qilish va himoya qila olish ko‘nikmalari va boshqalardan iborat. Mashg‘ulotda vaqtdan unumli foydalanish zarur shart hisoblanadi. Buning uchun zarur vositalarni to‘g‘ri tanlash, tayyorlash hamda mashg‘ulot o‘tkazuvchilar va ularning vazifalari aniq belgilangan bo‘lishi lozim.

Muammoli ta’lim jarayonida o‘qituvchi rahbarligida muammoli vaziyat vujudga keltirilib, mazkur muammo o‘quvchilarning faol mustaqil faoliyati natijasida bilim, ko‘nikma va malakalarni ijodiy o‘zlashtirish va aqliy faoliyatini rivojlantirishga imkon beradi.

Ta’lim jarayonining ta’lim maqsadiga mos kelishini ta’minlash maqsadida quyidagilarni amalga oshirish kerak ekanligi aniqlandi:

1. Ijtimoiy talab va ta’lim maqsadidan kelib chiqqan holda ta’lim mazmuniga asoslangan yangi o‘quv modellarini o‘qitish jarayoniga tatbiq etish;
2. O‘quv-biluv jarayonida o‘quvchining faolligini ta’minlash;

3. Ta'lim maqsadiga mutanosib bo'lgan ta'lim mazmunining shaxsga yo'naltirilganligini ta'minlovchi yo'nalishlarini kengaytirish hamda fanlararo aloqadorlikni ta'minlashdan iboratdir.

Xulosa qiladigan bo'lsak, muammoli ta'lim pedagogik texnologiyalarini o'quv jarayoniga tatbiq etish natijasida:

- o'qituvchilarning o'qitishning zamonaviy usullaridan foydalanish mahoratini ta'lim maqsadlari va mazmuniga mos tarzda rivojlantirib boradi;
- muayyan mavzuga oid oquv materialini muammolashtirish ko'nikmasiga ega bo'ladi;
- o'qituvchi tomonidan muammoli metodlardan o'z o'rnida va samarali foydalanish ko'nikmasiga ega bo'ladi;
- muammoli vaziyatni hal etish yuzasidan muammoli savollar zanjirini tuzish va mantiqiy ketma-ketlikda o'quvchilarga bayon etish ko'nikmasiga ega bo'ladi;
- o'quvchilarni mustaqil bilim olishini to'g'ri tashkil etadi;
- o'quvchilarning avval o'zlashtirgan bilimlarini muammoni hal etishda ijodiy qo'llab, yangi bilimlarni egallash ko'nikmalariga ega bo'ladi;
- bilimlarni ijodiy o'zlashtirish va amalda qo'llash malakalariga ega bo'ladi;
- izlanuvchanligi, qiziqishi, motivlari, mantiqiy tafakkuri, ijodiy faoliyati, aqliy kamoloti, zakovatini rivojlantirishga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyatlar ro'yxati

1. Sh.M.Mirziyoyev “Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.” Toshkent. O'zbekiston. 2016.
2. J.O. Tolipova, A.T. G'ofurov. Biologiya o'qitish metodikasi. Pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik. — T.; Moliya-iqtisod, 2007.
3. L.B.Golish, D.M.Fayzullaeva “Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish” O'quv uslubiy qollanma – Toshkent – 2010.

ПРОГРАММЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОЦЕНКИ.

Тухтасинова Мунира Ибрагимовна
Докторант КГПИ
Кулдашева Камола Ахмадалиевна
Студент КГПИ

Аннотация: В данной статье отражена информация о значении международных оценочных программ PISA и PIRLS, являющихся зарубежным опытом, в повышении качества образования и достижении эффективности.

Ключевые слова: оценка, PISA, PIRLS, международная программа оценивания, зарубежный опыт, качество образования

Оценка – это выставляемая в системе образования на основе усвоения знаний учащимися, нравов или уровня достижений. Согласно источникам, оценка была изобретена в Европе в 18 веке, но автор неизвестен. До этого оценки почти не было. Оценивание – это процесс измерения уровня достижения образовательных целей на определенном этапе образовательного процесса на основе заранее заданных критериев, определения и анализа результатов.

Воспитательное значение проверки и оценки знаний состоит в том, что и учитель, и ученик будут иметь определенную информацию об усвоении учебного материала. В результате оценивания учителю становится ясно, что ученики знают, а что не понимают, хорошо ли усвоен изложенный материал, или недостаточно, или не усвоен вовсе. Это является основой для организации и управления познавательной деятельностью студента в образовательном процессе.

Современная система образования требует современной оценки. В связи с этим более ста стран мира используют международные оценочные программы, такие как PISA, TIMSS, PIRLS, TALIS, EGRA и EGMA, для объективной оценки качества образования, реализуемого в их стране. Изучение зарубежного опыта служит совершенствованию соответствующей национальной системы оценивания, отвечающей требованиям времени в системе образования нашей страны, повышению качества и эффективности образования. В развитых странах по тем же критериям. Участие Узбекистана в исследованиях PISA показывает на международном уровне качество образования в стране. Потому что тест – тест, оценивающий готовность детей к самостоятельной жизни. Тесты PISA проводятся для того, чтобы определить, в какой степени школьники приобретают навыки анализировать, делать выводы и общаться с событиями, которые необходимы в реальной жизни, и насколько система образования адаптируется к этим изменениям. Эта программа была введена в 1997 году и проводится каждые три года, впервые в 2000 году. Раз в три года предпочтение отдается одному предмету, и почти 50% всего тестового набора приходится на этот предмет. В 2000 году впервые был сделан акцент на читательскую грамотность. Так что PISA на английском языке проводится для того, чтобы определить, в какой степени они овладевают навыками вывода и общения, и насколько образовательная система приспособляется к этим изменениям. Эта программа была введена в 1997 году и проводится каждые три года, впервые в 2000 году. Раз в три года предпочтение отдается одному предмету, и почти 50% всего тестового набора приходится на этот предмет. В 2000 году впервые был сделан акцент на читательскую грамотность. Так что PISA на английском языке проводится для того, чтобы определить, в какой степени они овладевают навыками вывода и общения, и насколько образовательная система приспособляется к этим изменениям. Эта программа была введена в 1997 году и проводится каждые три года, впервые в 2000 году. Раз в три года предпочтение отдается одному предмету, и почти 50% всего тестового набора приходится на этот предмет. В 2000 году впервые был сделан акцент на читательскую грамотность. Так что PISA на английском языке этому предмету будет принадлежать почти 50% всего набора тестов. В 2000 году впервые был сделан акцент на читательскую грамотность. Так что PISA на английском языке этому предмету будет принадлежать почти 50% всего набора тестов. В 2000 году впервые был сделан акцент на читательскую грамотность. Так что PISA на английском языке Программа международной оценки учащихся происходит от слов, что

означает международная программа оценки студентов грамотности программа, которая оценивает способность применять знания на практике. Эта грамотность включает в себя следующие предметы:

- чтение
- математика
- естественные науки

Ведь исследование PISA – это мониторинговое исследование, позволяющее выявить и сравнить изменения, происходящие в образовательных системах разных стран, и оценить эффективность стратегических решений в сфере образования.

Для школьников является социальной необходимостью уметь применять полученные знания в реальных жизненных ситуациях, развивать навыки творческого и логического мышления, запоминать учебную программу, оценивать свои компетенции и успешно участвовать в международных оценочных программах с зарубежным опытом повышения квалификации. качество образования.

Получил место в международной программе оценки PIRLS – это оценка уровня чтения и понимания учащихся начальных 4-х классов. Это не способность 4-х классов быстро, бегло, выразительно читать традиционные тексты, а читать тексты, данные вне учебника. Оценивается как многое, что он может понять и интерпретировать, а также его способность свободно выражать свои мысли на письменном языке. Ведь ПИРЛС Английский Progress in International Reading Literacy Study — это международная система оценки, которая оценивает качество чтения и уровень понимания у учащихся начальных классов в разных странах. Таким образом, международное исследование PIRLS может служить государственной политике в области образования по улучшению чтения и преподавания, что позволяет проводить международный анализ информации об уровне развития навыков понимания прочитанного у учащихся начальных классов. В настоящее время, согласно определению PIRLS, читательская грамотность – это способность понимать и использовать письменные языковые формы, которые требуются обществу и ценятся людьми, а также способность создавать смысл из текстов в различных формах [1]. Ведь читатель является активным участником этого процесса, создает смысл, наблюдает за текстом и сознательно выбирает эффективные стратегии чтения. Каждый тип текста следует типичным шаблонам и правилам, чтобы помочь читателю интерпретировать текст. Любой текст может иметь разную форму. К ним относятся традиционные книги, журналы, документы и газеты, а также письменные формы в цифровой форме.

В заключение отметим, что результаты международных исследований показывают, насколько наша молодежь подготовлена к жизни и насколько предлагаемые ей образовательные программы соответствуют современным требованиям. В настоящее время разрабатывается национальная учебная программа на основе зарубежного опыта. В рамках национальной учебной программы ведется работа по приданию детям не теоретических знаний, а жизненных навыков и квалификаций. Благодаря этому мы можем добиться результатов в международных программах оценки.

Список использованной литературы.

1. Википедия, открытая энциклопедия.
2. Shermatovna, Erkaboyeva Nigora, and Akbarov Sardar Sadiqjon O'g'li. "Conditions of inclusive education." Web of Science: International Journal of Scientific Research 3.7 (2022): 1-4.
3. Ibragimovna, Tuhtasinova Munira. "The Importance of International Assessment Programs in Enhancement, Assessment and Development of Reading Literacy of Primary Students." Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture 3.11 (2022): 133-136.
4. <https://fioco.ru/Contents/Item/Display/2201978>
5. Rakhimovna, Teshaboeva Feruza. "IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF TEACHING THE MODULE "SPECIAL METHODS OF TEACHING THE MOTHER TONGUE" IN HIGHER EDUCATION AS A PEDAGOGICAL, METHODOLOGICAL PROBLEM."
6. Rakhimova, Khurshidakhon Sodikovna. "FACTORS IN THE FORMATION OF MOTIVATION FOR INDEPENDENCE IN CHILDREN ON THE BASIS OF AUDITORY AND SPEECH REHABILITATION AFTER COCHLEAR IMPLANTATION." Scientific Bulletin of Namangan State University 2.10 (2020): 391-396.

ВИДЫ ТВОРЧЕСКИХ И ТЕКСТОВЫХ УПРАЖНЕНИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Ziyodullayeva Shohista Narzullo qizi

Xovos tumani 30-umumta'lim maktabi

boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

+998972453348

Kulbayeva Saodat Safarovna

Guliston davlat universiteti

Rus tili va adabiyoti kafedrasida dotsenti

+998916228933

Аннотация: В данной статье были указаны виды упражнений и их необходимость на уроках иностранных языков в частности русского языка в начальных классах.

Ключевые слова: творчество, текст, упражнения, начальные классы.

Для нового этапа развития современного российского образования характерны серьезные качественные изменения, затрагивающие структуру и содержание обучения, что обуславливает совершенствование системы методов и средств, кардинально меняет ориентиры всего образовательного пространства. Это касается и начальной школы. На первый план выдвигается необходимость гармоничного сочетания учебной деятельности, формирующей базовые знания, умения и навыки, с деятельностью творческой, развивающей индивидуальные способности обучающихся, их познавательный интерес и способность самостоятельно выполнять исследовательские задания. Современное обучение русскому языку ребенка младшего школьного возраста не мыслится без целенаправленной работы по развитию его творческих способностей, активизации мыслительной деятельности посредством выполнения заданий творческого характера. Целенаправленное и систематическое использование творческих упражнений на уроках русского языка способствует развитию связной речи младших школьников, раскрывает потенциал каждого ученика, открывает возможности для формирования самостоятельного мышления, помогает самому добывать базовую информацию.

Важное место в обучении русскому языку в начальной школе занимают текстовые творческие упражнения. По сравнению с лексико-орфографическими упражнениями они обладают существенным преимуществом. Работа с текстом направлена на более полное и глубокое понимание учащимися начальных классов значений изучаемых языковых категорий, способствует точному усвоению их функционального назначения, установлению сочетаемости с другими языковыми единицами. Текстовая работа обеспечивает учащихся образцами правильной речи, расширяет границы применения полученных ими знаний. Тексты, предлагаемые для творческой работы на уроке, должны иметь воспитательную, познавательную, художественную направленность. Данное условие позволяет всецело привлечь внимание обучающихся, воздействовать на их нравственно-этические качества, развить умение применять полученные знания в реальной действительности. Оригинальные вопросы и задания к текстам, точно учитывающие специфику языковых явлений, предлагающие анализировать материал, преобразовывать его, не только пробуждают интерес и стимулируют мысль учащихся, но и являются существенным условием сохранения материала в памяти. Процесс выполнения творческого текстового упражнения должен представлять собой хорошо продуманный, последовательно осуществляемый, логически завершённый цикл. Для подготовки учащихся к выполнению творческих упражнений намечаются основные направления, эффективные способы самостоятельного осуществления практической деятельности, мобилизации имеющихся у школьников знаний, умений и навыков, необходимых для выполнения задания. Учащимся предлагается самостоятельно проанализировать исходный текст, восстановить деформированный, составить текст по заданным частям, подготовить задания и вопросы к исходному материалу. Обучающиеся записывают текст (или его часть) и последовательно выполняют несколько заданий: по орфографии, синтаксису, по другим разделам языка. В этапы выполнения заданий учитель включает задание по теме урока, носящее исследовательский характер и имеющее целью

подвести ученика к определению темы урока, к изучаемой категории или языковой единице, с которой они будут работать.

Ценность представленных упражнений видится в самостоятельном разноплановом анализе исходного материала, в приобретении младшими школьниками умения находить нужные языковые единицы, категории. У учащихся создается внутренняя установка на определенную поисковую деятельность, вместе с тем развивается память, внимание, мышление, речь. Текстовые творческие упражнения способствуют росту мотивации учения, выступают средством повышения интереса и активности младших школьников, развивают творческий потенциал учащихся. Поэтому творческие упражнения должны прочно войти в структуру урока русского языка в начальной школе. Они помогают создать на уроке атмосферу заинтересованности, ситуацию успеха, что способствует общему развитию детей.

Список источников

1. Бакулина Г. А. Выполнение текстовых упражнений средствами субъективизации в III-IV классах // Начальная школа. 2006. № 4. С. 18-26.
2. Магомедова З. Р., Рамазанова Д. А. Дидактические материалы по методике обучения русскому языку в начальных классах национальной школы. 2009. 236 с.

НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ БЛИЖАЙШЕГО БУДУЩЕГО

Султанова Лола Шарафовна,

к.э.н., доцент кафедры «Макроэкономика»

Национального университета Узбекистана им. Мирзо Улугбека

Телефон: +998-93-515-24-17

lolasultan@rambler.ru

Усманова Стефания

студентка бакалавриата группы PR-21 Экономического факультета

Национального университета Узбекистана им. Мирзо Улугбека

Аннотация: В статье рассмотрены важные тенденции ближайшего будущего высшего образования. Самообучение и виртуальное образование постепенно изменяют парадигму предпочтения режимов образования, прокладывая путь к большему количеству возможностей и разнообразному обучению.

Ключевые слова: Метавселенная, нано-обучение, геймфикация, он-лайн платформы, междисциплинарное обучение

Сертификационные онлайн-курсы, расширение образовательных технологий, повышение квалификации на рабочем месте и развитие моделей образования, связанных с Метавселенной, наряду с геймификацией будут главными тенденциями в ближайшее время. Но и «нано-обучение» должно выйти на сцену в ближайшее время, поскольку миллениалы и молодые специалисты стремятся повысить свою квалификацию и учиться более эффективным, результативным и менее трудоемким способом [1].

Ожидается, что Метавселенная внесет радикальные изменения, также ожидается, что некоторые курсы, такие как управление персоналом, финансы, маркетинг, машинное обучение, наука о данных, кибербезопасность будут пользоваться большим спросом. Сертификационные онлайн-курсы также продолжают занимать особую нишу для учащихся, потому что будущее за постоянным повышением квалификации. Кампусы без границ и бескрайние просторы Интернета откроют больше дверей и предоставят учащимся новые способы обучения и повышения квалификации. Помимо освоения технических навыков на рабочем месте в равной степени будет происходить эмоциональное, умственное и социальное обучение.

Таким образом, учебные программы и педагогика нового века будут строго соответствовать этой потребности, при этом огромное внимание будет уделяться исследованиям, инновациям, сотрудничеству и высококачественному междисциплинарному обучению в различных сегментах науки, а также позволит в некоторой степени сократить разрыв в доступности в высшем образовании в каждой стране. Это также повысит потребность в качественном образовании, предоставляя учащимся множество вариантов выбора [1].

Образование в Метавселенной (Metaverse)

Дополненная реальность в сочетании с виртуальной реальностью сегодня обеспечивает более впечатляющий и захватывающий опыт в образовании. Metaverse заставит образовательные учреждения и рабочие места создавать и оснащать себя инструментами будущего, которые сделают общение, обучение и работу более интегрированными и беспрепятственными.

Геймфикация

Одна из самых популярных тенденций в образовательной индустрии сегодня, геймификация дает о себе знать, стимулируя больше вовлеченности и обучения нетрадиционным способом. Игровой опыт улучшает приобретение навыков, мотивацию и отслеживание достижений учащихся.

Профессиональные компетенции и навыки

Гибкость, адаптивность, привлечение талантов, а также управление и лидерство будут в центре внимания. Таким образом, учебные программы будут в большей степени ориентированы на реальное обучение через проекты и сотрудничество и будут придавать большое значение таким навыкам, как общение, эмоциональный интеллект, сочувствие,

убеждение и сотрудничество, которые пользуются большим спросом.

Нано-обучение

Быстрый модуль упаковывает обучение и информацию в небольшие информационные самородки, резюмируя концепцию нано-обучения (способ повышения профессиональной квалификации, заключающийся в прохождении очень короткого урока по определенной теме). Он приобретает всемирную популярность из-за высокой вовлеченности учащихся, актуальности материалов курса и инклюзивности [2].

Онлайн сертификационные курсы

После пандемии работа и учеба на дому также стала новой нормой, а учащиеся всех возрастных групп будут продолжать находить время для онлайн-обучения с помощью сертификационных курсов, которые, как ожидается, повысят их карьеру и повысят их навыки. Мир стал свидетелем появления не только дипломов, но и курсов, основанных на навыках, которые дают дополнительное преимущество в карьерном пространстве, а также помогают учащимся справляться с любыми проблемами. Все эти тенденции и знания указывают на новую главу в образовании: самообучение и виртуальное образование постепенно изменят парадигму предпочтения режимов и методологий образования, прокладывая путь к большему количеству возможностей, разнообразному обучению и знаниям для динамичной карьеры.

Список литературы

1. <https://research.com/education/trends-in-higher-education>
2. <https://www.indiatoday.in/education-today/featurephilia/story/top-5-higher-education-trends-for-2023-2308574-2022-12-13>

ХАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАР КУЧ ЖИСМОНИЙ СИФАТИ КЎРСАТКИЧЛАРИНИНГ ЙИЛЛИК РИВОЖЛАНИШ ДИНАМИКАСИ

Ў.А. Султонов

Ўзбекистон давлат жисмоний
тарбия ва спорт университети
мустақил изланувчиси

Аннотация: Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларида жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш давлатнинг мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш, Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларининг жанговар қудрати қобилиятини ошириш соҳасидаги давлат сиёсатининг муҳим таркибий қисми ҳисобланади.

Калит сўзлар: ҳарбий хизматчилар, жисмоний сифатлар, махсус жисмоний тайёргарлик, жанговар тайёргарлик, куч жисмоний сифати.

Мамлакатимиз ва ҳориж олимларининг илмий-услубий адабиётларини ўрганиш шундан далолат берадики, Қуролли Кучларда жисмоний тарбиянинг олиб борилиши бўйича қатор илмий изланишлар олиб борилган.

Жумладан, Анцупов А.Я., Абдалиева Л.В., Абдурахмонов Р.А., Агапова Г.В., Азаров В.М., Аминов Н.А. ва бошқаларнинг тадқиқотларида ўрганилган ҳарбий хизматчиларнинг жисмоний тайёргарлигида ёшга хос хусусиятларининг таҳлили Абрамов А.Н., Ротков Л.Ю., Аксенов К.В., Ю.Р. Самохвалов ва бошқаларнинг ишлари орқали ўрганилди.

Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлигида армия спортини аҳолининг кенг қатламлари, айниқса ёшлар ўртасида янада ривожлантириш ва оммалаштириш, олий малакали спортчиларни олимпия, оммавий, миллий, ҳарбий-амалий ва техник спорт турлари бўйича талабга тўла жавоб берадиган даражада ва сифатли тайёргарлик кўришларини ташкил этишга қаратилган муаммолар ўрганиб келинмоқда.

Аммо мазкур тадқиқот мавзуси доирасида айрим методик тавсияларни инобатга олмасак, ҳарбий хизматчиларни соломатлигини мустаҳкамлаш муаммосини ҳал этишга бағишланган алоҳида монографик тадқиқот амалга оширилмаган бўлади.

30 ёшгача бўлган ҳарбий хизматчиларнинг ўқув-машғулотида жараёнида куч жисмоний сифати кўрсаткичларининг, махсус жанговар тайёргарлигини ошириш методикасини ишлаб чиқиш мақсадида педагогик тажрибалар давомида ўтказилган тест (синов) машқларида қайт этган натижаларининг илмий-услубий таҳлили қуйидагича.

Демак унга кўра ҳарбий хизматчиларнинг “Турникда тортилиш” машқи бўйича назорат гуруҳи ҳарбий хизматчиларининг натижалари ўқув йили бошида 16,60 марта бўлган бўлса, йил охирига келиб бу натижалар 18,13 мартага етган, тортиниш 9,21 % ортганлиги аниқланди (1 ва 2 жадвалга қаранг).

Тажриба гуруҳига кирувчи 30 ёшгача бўлган ҳарбий хизматчиларнинг турникда тортилиш машқи бўйича тадқиқот аввалидаги ва якунидаги кўрсаткичлари қуйидагича. Демак тажриба гуруҳи ҳарбий хизматчилари педагогик тажриба аввалида 16,28 мартабага ва тажриба якунига келиб эса ушбу кўрсаткични 19,81 мартабага тенг бўлганлигини кўриш мумкин, тортиниш 21,6 % ортганлиги аниқланди. Назорат ва тажриба гуруҳида шуғулланувчи ҳарбий хизматчиларнинг қайт этган натижаларидан кўриш мумкинки тажриба гуруҳининг ривожланиш кўрсаткичлари юқори. Кўрсаткичлар орасидаги статистик фарқ ишончлилиги мавжуд эмас ($>0,06$).

Куч жисмоний сифатини аниқлаш мақсадида танланган “Турникда тортилиш (9кг жанговар зирхлий нимча билан)”, машқда назорат гуруҳида шуғулланувчи ҳарбий хизматчиларнинг педагогик тажриба аввалидаги ва якунидаги кўрсаткичлари қуйидагича кўринишга эга. Назорат гуруҳи ҳарбий хизматчилари педагогик тажриба аввалида ўртача 5,87 мартага тенг натижани қайт этган бўлсалар, айти шу машқ бўйича тажриба гуруҳининг дастлабки натижалари 5,68 мартага тенг эканлиги кузатилди.

Ҳар икки гуруҳ ҳарбий хизматчиларининг педагогик тажриба сўнгига келиб қайт этган натижалари қуйидагича кўринишга эга. Назорат гуруҳи ҳарбий хизматчиларининг натижалари ўртача 6,35 мартага, тажриба гуруҳи ҳарбий хизматчиларининг натижалари эса 6,71 мартага етганлигини кўриш мумкин. Педагогик тажриба аввалида ва якунида назорат

гуруҳи ҳарбий хизматчиларининг натижаларининг ўсиш кўрсаткичи 8,17 % ортганлиги аниқланди. Тажриба гуруҳи ҳарбий хизматчиларининг натижаларининг ўсиш кўрсаткичи 18,1 % ортганлиги аниқланди. Кўрсаткичлар орасидаги статистик фарқи ишончлилиги мавжуд эмас ($>0,02$).

Турникда тортилиш тўнтарилиш куч жисмоний сифатини аниқлаш бўйича назорат гуруҳида шуғулланувчи ҳарбий хизматчилар жисмоний машқи бўйича ўқув йили бошидаги ўртача 10,27 мартага ва охирига келиб 11,37 мартабага тенг бўлган, тортиниш 10,71 % ортганлиги аниқланди. Кўрсаткичлар орасидаги статистик фарқи ишончлилиги йўқ ($>0,05$).

Турникда тортилиш тўнтарилиш куч жисмоний сифатини аниқлаш бўйича тажриба гуруҳида шуғулланувчи ҳарбий хизматчилар жисмоний машқи бўйича ўқув йили бошидаги ўртача 10,54 мартага ва охирига келиб 12,61 мартабага тенг бўлган, тортиниш 19,63 % ортганлиги аниқланди. Кўрсаткичлар орасидаги статистик фарқи ишончлилиги йўқ ($>0,05$).

Турникка куч билан чиқиш, куч жисмоний сифатини аниқлаш бўйича назорат гуруҳида шуғулланувчи ҳарбий хизматчилар жисмоний машқи бўйича ўқув йили бошидаги ўртача 11,40 мартага ва тажриба охирига келиб 12,35 мартабага тенг бўлган, тортиниш 8,33% ортганлиги аниқланди.

Турникка куч билан чиқиш, куч жисмоний сифатини аниқлаш бўйича тажриба гуруҳида шуғулланувчи ҳарбий хизматчилар жисмоний машқи бўйича ўқув йили бошидаги ўртача 11,13 мартабага ва тажриба охирига келиб 12,97 мартабага тенг бўлган, тортиниш 16,53% ортганлиги аниқланди.

Кўрсаткичлар орасидаги статистик фарқи ишончлилиги йўқ ($>0,02$).

Турникда тортилиш тўнтарилиш ва турникка куч билан чиқиш, куч жисмоний сифатини аниқлаш бўйича назорат гуруҳида шуғулланувчи ҳарбий хизматчилар жисмоний машқи бўйича ўқув йили бошидаги ўртача 7,60 мартабага ва охирига келиб 8,24 мартабага тенг бўлган, тортиниш 8,42 % ортганлиги аниқланди.

Тажриба гуруҳидаги шуғулланувчи ҳарбий хизматчилар турникда тортилиш тўнтарилиш ва турникка куч билан чиқиш, жисмоний машқи бўйича ўқув йили бошидаги ўртача 7,84 мартабага ва тажриба охирига келиб 9,26 мартабага тенг бўлган, тортиниш 18,11% ортганлиги аниқланди. Кўрсаткичлар орасидаги статистик фарқи ишончлилиги йўқ ($>0,05$).

ХУЛОСАЛАР

Мавзуга доир илмий услубий манбаларни ўрганиш натижасида тўпланган тажрибага таяниб шуни хулоса қилиш мумкинки, ҳарбий хизматчиларнинг куч жисмоний сифатини ривожлантириш мақсадида, педагогик тажрибалар орқали самарадорлиги исботланган ва илмий асосланган ҳарбий хизматчиларнинг куч жисмоний сифатини ривожлан-тириша қаратилган методик тавсиялар ҳамда воситалар етарли эмаслиги аниқланди;

Ўтказилган илмий-услубий адабиётлар таҳлили натижаларига кўра ҳарбий хизматчиларда ўтказиладиган жисмоний тарбия дарслари жараёнида ҳарбий хизматчиларни ҳаракат амалларига ўргатиш ва жисмоний қобилиятларини ривожлантиришда қўлланиладиган восита ва усулларни шуғулланувчиларнинг ёшга хос хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда ишлаб чиқиш зарурати юзага келган.

Ҳарбий хизматчилар махсус назорат меъёларида турникка тортилиш, турникда тортилиш (9 кг жанговар зирхлий нимча), турникда тортилиш тўнтарилиш, турникка куч билан чиқиш, турникда тортилиш тўнтарилиш ва турникка куч билан чиқиш, натижалар билан бажаришди. Кўрсаткичлар орасидаги статистик фарқи ишончлилиги мавжуд эмас.

Жисмоний тайёргарлиги ҳар хил бўлган ҳарбий хизматчиларга жисмоний тарбия дарсларини ўтишда уларнинг саломатлигини сақлаш ва умумий жисмоний тайёргарлигини мустаҳкамлашга қаратилган услубиёт ишлаб чиқиш керак.

Мавзуга доир илмий услубий манбааларни ўрганиш натижасида тўпланган тажрибага таяниб шуни хулоса қилиш мумкинки, ҳарбий хизматчиларнинг куч жисмоний сифатини ривожлантириш мақсадида, педагогик тажрибалар орқали самарадорлиги исботланган ва илмий асосланган ҳарбий хизматчиларнинг куч жисмоний сифатини ривожлан-тиришга қаратилган методик тавсиялар етарли эмаслиги аниқланди.

Адабиётлар

1. Алескеров Р.Р. Укрепление боевого взаимодействия групп оперативного управления ВВ МВД России средствами физической и горной подготовки : дис. канд. пед. наук : Алескеров

Р.Р. - СПб., 2007г. -187 с.

2. Славская К.А. Шахнинг шаклланиши ва ривожланиши психологияси. 1981й. 5-18 бетлар.

3. Аверьянов С.В. ввуз курсантларнинг касбий фаолиятининг бошқарув компонентига тайёргарлигини шакллантириш: Қозон, 2006й. 198 бетлар.

4. Акимов В.Г. Ҳарбий таълим тизимидаги янги ахборот технологиялари 1995й. 53-60 бетлар.

5. Алябева Н.В. талабаларнинг касбий таълимида аксиологик ёндашув 2011 й. 29-32 бетлар.

6. Мешчеряков Д. В. Ҳарбий университетнинг ўқув жараёнида бўлажак офицерларнинг касбий ваколатларини шакллантириш модели 2012й. 122-129 бетлар.

7. Аршинов О. Организация физической подготовки сил специальных операций США / О. Аршинов // Зарубежное военное обозрение. 1994й. 11-13 бетлар.

BIOLOGIYA DARSLARIDA YANGI INNOVATSION USULLARDAN FOYDALANISH

Kadirova Gulchehra O’lmasovna

Toshkent viloyati Yangi yo’l shahar

9-umumiy o’rta ta’lim maktabi

Biologiya fani o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanib dars mashg’ulotlarini o’tish bo’yicha bir qancha tavsiyalar aytib o’tilgan va zamonaviy pedtexnologiyalarning afzalliklari ochib berilgan.

Kalit so’zlar: “Bilimdonlar bellashuvi”, “O’yla,izla,top”, ”Kim tez tuzadi”, Top topishmoq.

Mamlakatimizda kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan yangi davlat ta’lim standartlarini joriy etilishi o’rta maktab o’qituvchilari zimmasiga qator dolzarb vazifalarni ko’ndalang qilib qo’ymoqda. Shu bilan birga, 2017-2018 o’quv yilida maktablarda 11 yillik o’rta ta’limning joriy etilishi ham o’z navbatida o’qituvchilarning malaka oshirishga bo’lgan yangi ehtiyojlarini keltirib chiqardi.

Bugungi kunning vazifasi biologiya fani o’qituvchilarini zamonaviy pedagogik texnologiyalari va metodlari haqidagi bilim ko’nikma va malakalarini rivojlantirish, darsda samarali metodlarni qo’llashni taqazo etadi. Biologiya ta’limida faqat dars davomida emas balki sinfdan tashqari vaqtlarda ham zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni taqazo etadi.

“Bilimdonlar bellashuvi “ tadbiri 8-9 sinf o’quvchilari uchun mo’ljallangan bo’lib, bu o’yin o’tilgan mavzular yuzasidan jamoaviy bellashuvga asoslangan. Bu o’yindan maqsad shuki o’quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish, muloqotga kirishuvchanlik, jamoaviy faoliyat yuritish mantiqiy fikrlash, mavjud g’oyalarni sintezlash, tahlil qilish, turli qarashlar orasidagi mantiqiy bog’liqlikni topa olish qobiliyatlarini tarbiyalash uchun imkoniyat yaratadi.

Tadbir quyidagi shartlar asosida olib boriladi:

1-shart. O’yla, izla, top. Ishtirokchilar o’z guruhlariga qisqacha ta’rif beradilar. Bunda guruhlarga 5 daqiqa vaqt beriladi.

2-shart. Tezkor savollarga tezkor javob. Bunda guruhlarga o’tilgan mavzu yuzasidan savollar beriladi va ular savollarga tezkorlik bilan javob beradilar. Qaysi guruhdan javoblar soni ko’p bo’lishiga qarab ball qo’yiladi.

3-shart. ”Kim tez tuzadi”. O’zbekistonning bir necha nusxadagi hayvonlar guruhi yozuvsiz xaritalarini maxsus qog’ozga yopishtirib, ular teng kattalikdagi bo’laklarga bo’linadi. Belgilangan vaqt ichida ishtirokchilarning qaysi biri xaritani tez tuza olsa o’sha guruh g’olib hisoblanadi. (5 min)

4-shart. Foydali qazilmalarning shartli belgilari. O’zbekistonda eng ko’p qazib olinadigan foydali qazilma boyliklari aks etgan belgilar ko’rsatiladi. O’quvchilar, ular qanday shartli belgi ekanini va qayerda qazib olinishini aytishlari lozim.

5-shart. Top topishmoq. Bunda guruhlarga topishmoq aytiladi, guruhlar topishmoq javobini topadilar. Eng ko’p topgan guruh, g’olib hisoblanadi.

Xulosa o’rnida shuni ayta olamizki, tanlovda muayyan mavzular bo’yicha o’quvchi o’qituvchining tayyorgarlik darajasi egallagan bilimi, ko’nikma va malakalarini mustahkamlash va chuqurlashtirishdan iboratdir.

O’qitish jarayonida “Eshitdim”, ”ko’rdim”, ”o’zlashtirdim”, hamkorlikda o’qidim, bildim, fikrladim, esda saqladim, o’zlashtirdim va mustahkamladim tarzida tashkil etiladi.

Musobaqa-tanlov quyidagi shakllarda o’tkazilishi mumkin.

1. Muammoli.
2. Kompyuterda ishlab, chizma va jadvallarni o’qish.
3. Boshqotirmalar, viktorina, rebus, krossvordlar yechish.
4. Quvnoqlar va zukkolar tanlovi.
5. Tezkor turnir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Ne’matova G. Ashurbayeva R. Yo’ldosheva D. Maktabda ona tili darslarini adabiyot, biologiya mavzulari bilan bog’lab o’qitish.- T.: Muharrir.2019.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISHNI KASBIY TA'LIM BILAN QO'SHIB OLIB BORISH ORQALI O'QUVCHILARNI KASBGA YO'NALTIRISH

Muqaddamxon Jamoldinova

Farg'ona viloyati O'zbekiston tumani
37- umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda kasbga yo'naltirib o'qitish. Kasbga yo'naltirib o'qitishning maqsad va vazifalari hamda kasbiy fanlar bilan o'zaro aloqadorligini va izchilligini kuchaytirgan holda takomillashtirish zaruriyati haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: kasbiy ta'lim, o'qitish metodikasi, kasb, dars jarayoni, axborot texnologiya.

Hozirgi kunda har qanday sohada menejmentni matematika va kompyuterlarsiz tasavvur qilish qiyin. XXI asrning eng dolzarb vazifalaridan biri o'quvchilarni o'qitish bilan birgalikda kasbga yo'naltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Yoshlarni yoshlikdan bo'sh vaqtlarini unumli tashkil etish ham bugung kunda pedagogika sohasi oldida turgan dolzarb vazifaga aylanib ulgurdi desak mubolag'a bo'lmaydi. O'z tajribamdan kelib chiqib quyidagilarni tavsiya qilish mumkin:

Sinflarda o'qitishni kasbga tayyorlash uchun quyidagi tavsiyalarni amalga oshirishingiz mumkin:

O'qitish metodikalari va pedagogik texnikalarni o'rganing: O'qitishda muvaffaqiyatga erishish uchun o'qitish metodikalari va pedagogik texnikalarni o'rganish juda muhimdir. Bu texnikalar sizga talabalarni qiziqtirish, ma'lumotlarni samarali tarzda o'rgatish, o'qish va yozish mahoratlarini rivojlantirish va sinfni tashkil etishda yordam beradi.

O'quv dasturlari va standartlari bilan tanishing: O'quv dasturlari va standartlari sizga o'quv jarayonini tashkil etishda yo'l yordam beradi. Mavjud dasturlar va standartlarga asoslangan ravishda o'qitish, o'quv materiallarini tuzish va baholashning qoidalarini o'rganing.

Ta'limiy resurslarni ishlatish: O'qitish jarayonida ta'limiy resurslardan foydalanish juda muhimdir. Bu resurslar o'quv kitoblari, maktab kutubxonalaridagi manbalar, dars videolaridan, internetdagi o'quv materiallari va interaktiv darslar kabi imkoniyatlardan iborat bo'lishi mumkin.

O'quvchilarning individual xususiyatlari va iqtidorlari bilan tanishing: Har bir o'quvchi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'ladigan va o'zining o'ziga mahsus iqtidorlarga ega bo'ladigan. Ushbu xususiyat va iqtidorlarni aniqlab chiqib, o'quvchi birlarini o'zaro farq qiladigan, ularga eng mos keladigan o'qitish usullarini belgilash imkonini beradi.

Muvaffaqiyatni baholash va takomillashtirish: O'quv jarayonida talabalar tomonidan ko'rsatilayotgan muvaffaqiyatni baholash, ularning kamchiliklari va kuchayishlari bilan shug'ullanish sizga ularni takomillashtirishga yordam beradi. Baholash natijalaridan foydalanib, darslarni yangilab, o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash va ularning o'zlashtirishini kuchaytirish juda muhimdir.

O'z-o'zini rivojlantirish: O'z-o'zini rivojlantirishga ham e'tibor bering. O'qitishning yanada yuqori darajada bo'lishi uchun o'z bilimingizni va professional ko'nikmalaringizni yanada rivojlantirish uchun ham xizmat qilishingiz kerak. Davom etuvchi tadqiqotlar, o'qitishning yangi usullari va sohalardagi yangiliklar bilan tanishing va o'z bilim va tajribangizni yanada oshiring.

Bu tavsiyalar sizga sinflarda o'qitishni kasbga tayyorlashda yordam berishi mumkin. Shu bilan birga, amaliy mashg'ulotlar, mentorlik dasturlari, darslik va ma'lumotlar bazasiga ega bo'lishingiz va o'qituvchilikning eng yaxshi amaliyasi uchun o'zingizning shaxsiy tajribangizni va mehnat-talabingizni qo'llab-quvvatlash juda muhimdir.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, ta'lim tizimidagi fanlarni o'qitishda izchillik va uzluksizlikni ta'minlash maqsadida har bir fanning mazmuni qaytadan tahlil qilindi. Davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlari takomillashtirildi, ta'lim bosqichlari bo'yicha uning uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash asosida tubdan isloh qilindi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. -Toshkent 2006
2. Tolipov O'. Q., Usmanboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. - Toshkent: "Fan". 2005
3. Sherqulov. M . Ma'ruza matni dan, Toshkent: 2012
4. S.Alixonov. Matematika o'qitish metodikasi. Toshkent-2017

DEEP READING AND IN-DEPTH LEARNING IN ENGLISH LANGUAGE
EDUCATION

Narziyeva Nargiza Ravilevna

senior teacher of 2-Vocational college in
Tashkent region Bostonliq district
tel+99943617306 Nargiza9090@bk.ru

Abstract: This chapter focuses on the opportunities of deep reading for in-depth learning. By in-depth learning, not only deepening but also widening of English teaching is meant – embracing cross-curricular learning on subjects that are interdisciplinary and relevant for students’ out-of-school lives. The importance of connectedness for in-depth learning is discussed, and the how of deep reading is examined – both the physical aspect of reading – on paper as opposed to reading on screens, and a suggested structure for responding to texts in the classroom

Key words: Spindle, critical pedagogy,

In this chapter, I question how deep reading of an adolescent-friendly literary text could pursue in-depth learning in English language education. Applying a deep reading framework to Neil Gaiman and Chris Riddell’s *The Sleeper and the Spindle* (2014), I examine how this work (an

fairy tale suitable for language students in their mid-teens) might be used for in-depth learning. Goals of in-depth learning include the objectives to help students see connections between their school subjects, help them reflect on their learning and master challenges in familiar and unfamiliar contexts and, most importantly, help them see how their learning can be applied to the world beyond school. In-depth learning is understood to mean that students become invested in their learning as they recognize its immediate relevance for their lives in the real world. In this way, in-depth learning seeks to involve students as agentive and ambitious participants in their own learning. Fullan, Gardner and Drummy (2019) define in-depth learning, as “learning that helps them [students] make connections to the world, to think critically, work collaboratively, empathize with others, and, most of all, be ready to confront the huge challenges that the world is leaving their generation” (p. 66). This seems to link both to Dewey’s approach to education as a mechanism for social change and Freire’s (1985) critical pedagogy approach, in which adults as well as children gain agency through reflecting on problems, developing critical consciousness and critical thinking, while taking on a certain degree of personal responsibility by working on possible solutions. The role of connectedness and deeper knowledge in moving English language teaching forward The in-depth learning approach appears appropriate for moving English language teaching (ELT) forward as there is currently a worldwide interest in critical thinking and in-depth learning across school subjects. The field of ELT can well embrace opportunities for critical thinking and in-depth learning as the educational goals of English language education are broad, often including multiple literacy, metacognition, learner autonomy and creative problem solving in addition to interculturality, empathy, diversity competence, engaging in cross-curricular topics and global issues. Fullan et al. (2019) emphasize connectedness for learning in depth – connecting to others, connecting to the world, and connecting to the purpose with passion There is also at the present time an escalation of online interactions raising demands for criticality precisely while making connections to the world. Social media have been key in helping communications stay open during the Covid-19 pandemic. However, Salomon (2016) argues that “it is questionable whether virtual interaction truly functions as a collaborative tool as it usually does not afford the creation of shared beliefs, values and deeper knowledge” (p. 155). Rather, the echo chamber effect of online communication is resulting in societies becoming ever more polarized. Kramsch and Zhu (2016) describe the dangers in the following manner: “Such environments risk isolating them [people] in communities of like-minded peers, makes them vulnerable to electronic surveillance and makes them addicted to peer approbation and peer pressure” (p. 45). Connectedness is central to the notion of in-depth learning, and educational goals of ELT call for intercultural connectedness, in addition to the practice of language skills. Nonetheless, in-depth learning within ELT can be more nuanced and sensitive to the possibility of polarization when taking place in a classroom community of learners. And while ELT can be usefully supplemented by virtual interaction, this

must be fully integrated into the pedagogical goals. Concluding remarks

In this chapter, I have discussed why it is imperative that students continue to include deep reading of print in their reading repertoire. I have

then questioned how deep reading of a literary text might enable students’

in-depth learning in English language education, helping young people to reflect on their learning and see connections to the world beyond

school and, hopefully, to better master challenges in new contexts. In this

connection, I have introduced a deep reading framework

using it to explore a high-quality literary text suitable for adolescents,

The Sleeper and the Spindle. When applying the deep reading framework, it became apparent that in order to reach some of the learning goals, it would be helpful to include additional texts, such as older fairy tale versions, fairy tale illustrations or films, thereby creating a text ensemble. For example, handsome illustrations of the fairy tales (see Figures 4 and 5) can inspire cross-curricular work with the art class, and films or film trailers can provide an additional opportunity for media literacy and discussion of global issues. It became clear that the inclusion of other texts, however short, would help previously unquestioned perspectives to be questioned. Additionally, more critical thinking on global issues could be included, so supporting in-depth learning as students recognize the immediate relevance for their lives outside of school. This suits the postmodern definition of text, which is also reflected in the Norwegian Curriculum for English (ENG01-04): The concept of text is used in a broad sense: texts can be spoken and written, printed and digital, graphic and artistic, formal and informal, fictional and factual, contemporary and historical. The texts can contain writing, pictures, audio, drawings, graphs, numbers and other forms of expression that are combined to enhance and present a message. (

References

1. Baron, N. S. (2015). *Words onscreen: The fate of reading in a digital world*. Oxford University Press.

2. Bland, J. (2018a). Introduction: The challenge of literature. In J. Bland (Ed.), *Using literature in English language education: Challenging reading for 8–18 year olds* (pp. 1–22). Bloomsbury Academic.

3. Bland, J. (2018b). Learning through literature. In S. Garton & F. Copland (Eds.), *Routledge handbook of teaching English to young learners* (pp. 269–287). Routledge

FANLARARO ALOQADORLIK VA UNI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK ASOSLARI

Qayumov Hikmatjon Komiljonovich

Namangan viloyati Kosonsoy tumani
20-sonli umumiy oʻrta taʼlim maktabining
fizika fani oʻqituvchisi Tel: +998939271501

Boltayeva Hamida Mahmudovna

Namangan viloyati Kosonsoy tumani
8-sonli umumiy oʻrta taʼlim maktabining
ona tili va adabiyot fani oʻqituvchisi
Tel: +998936721501

Annotatsiya: Ushbu maqolada taʼlim-tarbiya jarayonida oʻquvchilarning bilim koʻnikmalarini rivojlantirishda oʻquv fanlararo aloqadorlikning imkoniyatlari va didaktik asoslariga toʻxtalib oʻtilgan.

Kalit soʻzlar: integratsiya, fanlararo aloqadorlik, taʼlim, integrativ, dastur, dars.

Oʻzbekistonda barcha sohalar qatori taʼlim tizimida ham islohotlar olib borilmoqda. Ushbu islohotlar zamirida yosh avlodning tarbiyasi, taʼlimi eng ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan.

Bugungi kunda taʼlim sohasida olib borilayotgan islohotlarning asosiy mohiyati taʼlim mazmuni va shaklini takomillashtirishga qaratilgan. Fan-texnika taraqqiyoti, jamiyatimizning demokratlashuvi, axborot maydonining kengayib borishi kabi omillar oʻquvchilarning shaxsiy xususiyatlariga, jumladan, idrok eta olish, tasavvur va fikrlash, aqliy qobiliyatlarining rivojlanishiga olib keldi. Oʻquv jarayonida fanlararo aloqadorlikning amalga oshirilishi taʼlim sifatining oshirilishiga jiddiy taʼsir koʻrsatib, taʼlimni modernizatsiyalash, innovatsion oʻqitish imkoniyatlarini kengaytiradi. Hozirgi kunda taʼlim tizimiga kiritilayotgan pedagogik texnologiya, innovatsiyalar va integratsiyalar uning yorqin misolidir. Bilim koʻnika-malakalarini rivojlantirishda fanlararo aloqadorlik – taʼlim jarayoni va uning barcha oʻqitilish shaklida didaktik shart-sharoitlarni takomillashtiruvchi didaktik hodisadir. Oʻquv jarayonida foydalanilayotgan usul, uslub va shakllar turli-tumanligi bilan ajralib turadi.

Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlarning 70 foizi taʼlim tizimida integrativ xarakterdagi oʻquv dasturlar va darsliklar bilan ishlamoqdalar. Umumtaʼlim fanlarini oʻqitishga zamon talablari asosida yondashish, taʼlimda eng ilgʻor texnologiyalarni qoʻllash davr talabiga aylandi. Taʼlim jarayonini yangi mazmun va yangi shaklda yoʻlga qoʻyishda integrativ yondashuv talab etiladi.

Fanlararo aloqa va integratsiyaning maktablarda oʻqitish va tarbiyalashdagi ahamiyati juda koʻp pedagog olimlar tomonidan koʻrib chiqilgan. Taʼlim integratsiyasi oʻquvchi faoliyatiga, bu faoliyatning samaradorlik koʻrsatkichi muntazam ortib borishiga yoʻnaltirilgan, uning bosh maqsadi bilimlarni samarali oʻzlashtirishdangina iborat emas, aksincha, bilimlarni oʻquvchi eng qulay, oddiy tushuncha va tasavvurlardan murakkabga tomon boruvchi izlanish-intilishlari asosida uzluksiz oʻzlashtirilishini koʻzda tutadi. Oddiy mavzular asta-sekin murakkablashib, maʼlumot, tushuncha, tasavvurlar shaklidan yaxlit, mujassam bilim va malakaga aylanib boradi. Bu bilim hamda malakalardan oʻquvchilar zarur vaziyatlarda muayyan hayotiy muammoni hal qilishda bemaol foydalanish layoqati tarkib toptiriladi.

Maʼlumki, darsni oʻtishda, ayniqsa, unga ijodiy yondashishda taʼlimiy, tarbiyaviy axborotli rivojlantiruvchi maqsadlar amalga oshiriladi. Har bir oʻqituvchi dars mashgʻulotlarini olib borishda oʻz faoliyatini tahlil qila bilish va shu asosida tegishli xulosa chiqara olishga erishish kerak. Agarda oʻqituvchi oʻzi oʻtkazayotgan mashgʻulotlarning samaradorligini baholay olmasa, u holda yoʻl qoʻygan kamchiliklarini ham sezmaydi va uning faoliyatida ijodiy yondashuv amalga oshmaydi. Zamonaviy oʻqituvchi uchun yangi texnologiyaga asoslangan integratsion dars oʻtish, ijodiy faoliyat sari qadam qoʻyilganligini ifoda etadi. Shu bilan birga taʼlim sifati va moʻljallangan natijalarga erishish uchun integratsiyalangan texnologiyalar orqali quyidagi vazifalarni bajarish majburiyati turadi.

- taʼlim tizimida oʻquvchi nimani bilishi, bajara olishi va u qanday shaxsiy xususiyatlarga ega boʻlishi zarur ekanligi haqida axborot mavjud boʻlishi zarur.

- o‘quvchi o‘quv fanlari bo‘yicha berilayotgan bilimlarni xotirasida saqlabgina qolmay, balki shu asosda o‘z tafakkurini tizimli ravishda rivojlantirib borishi zarur;

- ijodiy o‘quv faoliyati muhitini yaratish lozim: ushbu faoliyatga faqat ma’ruza asosida emas, balki harakat maqsadli yo‘naltirilgan jarayon va ularning natijasida olinadigan mahsulotga ega bo‘lish orqali erishiladi;

- ta’lim tizimi ishonchli tashxis, o‘quvchining bilimini ob’yektiv nazorat qilish va baholash mezonlariga ega bo‘lishi kerak.

Yuqorida ko‘rsatilgan ishlarni amalga oshirish, o‘z navbatida, bir qator tashkiliy chora-tadbirlarni amalga oshirilishini taqozo etadi. O‘qituvchi darsga puxta tayyorgarlik ko‘rishi bilan birgalikda, uni amalga oshirish uchun qanday dars turi va uslublardan foydalanishini aniq bilish lozim:

-dars jarayonida ishlatish uchun ko‘rgazmali qurollarni, o‘quv materiallarini to‘g‘ri tanlash va undan samarali foydalana olish kerak;

-sinf jamoasi va har bir o‘quvchiga uning o‘ziga xos harakter xususiyatidan kelib chiqqan holda yondashish darkor;

-sinf o‘quvchilarining faolligini oshirishga qaratilgan tadbirlarni to‘g‘ri belgilash, ayniqsa ularning mustaqil fikr yuritishlari uchun sharoit yaratish lozim.

O‘quvchilarning bilim ko‘nikmalarini rivojlantirishda o‘quv fanlararo aloqadorlik ta’minlangan sharoitda o‘quvchilarning egallagan bilimlari samarali rivojlanishi bilan bir qatorda ularning idrok qilish qobiliyati, faolliklari, qiziqishlari, aqliy intellektual imkoniyatlari ortishiga erishiladi. O‘quv fanlararo aloqadorlikni turli o‘quv fanlari bo‘yicha o‘quv dasturlari, darsliklar mutanosibligini ta’minlovchi didaktik imkoniyat sifatida tushuniladi. Ta’lim-tarbiya jarayonida o‘quvchilarning bilim ko‘nikmalarini rivojlantirish o‘quv fanlararo aloqadorlikning barcha imkoniyatlaridan didaktik tamoyillarga tayangan holda amaliy mashg‘ulotlarni maqsadga muvofiq tarzda tashkil etish o‘quvchilarning nazariy-amaliy faoliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Yuqoridagilarga asoslanib, xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki,

O‘quv jarayonida fanlararo aloqadorlikning amalga oshirilishi ta’lim sifatiga kuchli ta’sir ko‘rsatib: ta’limni modernizatsiyalash, innovatsion o‘qitish imkoniyatlarini kengaytirish imkonini beradi, umumiy o‘rta ta’limda uzviylik va uzluksizlikning ta’minlanishida muhim omil vazifasini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Djurayev R. H. Ta’limda interfaol texnologiyalar. – T.: 2010
2. Abdullayeva B. Fanlararo aloqadorlikning metodologik-didaktik asoslari. T. 2006
3. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – T.: 2011
4. Axmetjanov M.M., Tosheva G.J. “Zamonaviy pedagogning o‘quv va metodik faoliyati” Buxoro-2020.

DARSLARNI DIDAKTIK O‘YINLAR VA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ORQALI TASHKIL ETISH ASOSLARI

Samandarova Laziza Xudoyarovna
Xatamova Sanam Hamdullayevna

Zarafshon shahar kasb-hunar maktabi o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada dars jarayonlarini turli xil didaktik o'yinlar, interaktiv metodlar va pedagogik texnologiyalar asosida tashkil qilish va olib borish bosqichlari haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: dars, metod, didaktik o'yin, pedagogik texnologiya, kompyuter, sifat.

Bugunning har bir pedagogi har tomonlama rivojlangan, yetuk, barkamol avlodni tarbiyalab, davlatimizga munosib mutaxassis yetkazishni o'z oldiga asosiy maqsad qilib qo'yadi. Shunday ekan, u pedagogik texnologiyalar asosida darsni tashkil etish va ta'lim sifati, samaradorligini oshirishda o'z hissasini qo'shish zimmasidagi asosiy vazifalardan biri ekanligini unutmasligi lozim.

Pedagogik texnologiyalar ta'lim-tarbiya jarayonini ilg'or vositalari, metodlar, texnik vositalar, usullariga tayanib takomillashtirish tizimi hisoblanadi. Bu tizim o'qituvchi tomonidan yaratiladi, ta'lim-tarbiya bosqichlarini o'zaro bog'lashga xizmat qiladi. Uning mazmuni va vazifalarini, maqsadini oldindan belgilash, ta'lim tarbiyaning shakllari va vositalarini tayyorlash, o'quvchida shakllantirish ko'zda tutilgan ma'naviy sifatlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan darslarni rejalashtirish kabilarni o'z ichiga oladi.

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayonida o'qitishning zamonaviy metodlari keng qo'llanilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Ta'lim metodlarini tanlashda har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq sanaladi.

An'anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda, unga turli-tuman ta'lim oluvchilar faoliyatini faollashtiradigan metodlar bilan boyitish ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasining ko'tarilishiga olib keladi. Buning uchun dars jarayoni oqilona tashkil qilinishi, ta'lim beruvchi tomonidan ta'lim oluvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta'lim jarayonida faolligi muttasil rag'batlantirilib turilishi, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, muammoli vaziyat, yo'naltiruvchi matn, loyiha, rolli o'yinlar kabi metodlarni qo'llash va ta'lim oluvchilarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga undash talab etiladi. Bu metodlarni interfaol yoki interaktiv metodlar deb ham atashadi.

Interfaol metodlar deganda-ta'lim oluvchilarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta'lim jarayonining markazida ta'lim oluvchi bo'lgan metodlar tushuniladi. Bu metodlar qo'llanilganda ta'lim beruvchi ta'lim oluvchini faol ishtirok etishga chorlaydi. Ta'lim oluvchi butun jarayon davomida ishtirok etadi. Ta'lim oluvchi markazda bo'lgan yondoshuvning foydali jihatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- ta'lim samarasi yuqoriroq bo'lgan o'qish-o'rganish;
- ta'lim oluvchining yuqori darajada rag'batlantirilishi;
- ilgari orttirilgan bilimning ham e'tiborga olinishi;
- o'qish shiddatini ta'lim oluvchining ehtiyojiga muvofiqlashtirilishi;
- ta'lim oluvchining tashabbuskorligi va mas'uliyatining qo'llab-quvvatlanishi;
- amalda bajarish orqali o'rganilishi;
- ikki taraflama fikr-mulohazalarga sharoit yaratilishi.

O'qituvchining innovatsion faoliyati turli xildagi qarashlarning to'qnashuvi va o'zaro faoliyatini samarali amalga oshirish bir qator shart-sharoitlarga bog'liq. Unga o'qituvchining tayinli muloqoti, aks fikrlarga nisbatan beg'araz munosabat, turli holatlarda ratsional vaziyatning tan olinishini uqtirishga tayyorligi kiradi. Buning natijasida o'qituvchi o'z bilim va ilmiy faoliyatini ta'minlaydigan keng qamrovli mavzu (motiv)ga ega bo'ladi.

O'qituvchi faoliyatida o'z-o'zini faollashtirish, o'z ijodkorligi, o'z-o'zini bilishi va yaratuvchiligi kabi mavzu (motiv)lar muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa o'qituvchi shaxsining kreativligini shakllantirish imkoniyatini beradi.

Didaktik o'yinlarning asosiy turlari intellektual (aqliy) va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bu o'yinlar ishtirokchilarda aqliy - jismoniy, axloqiy, psixologik, estetik, badiiy tadbirkorlik, mehnat va boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Didaktik o'yinlar nazariy, amaliy, rolli, ishchanlik va boshqa yo'nalishlar bo'yicha turlarga ajratiladi. Hozirda kompyuter vositasidagi didaktik o'yinlardan foydalaniladi va alohida o'ringa ega bo'lib bormoqda. Umumiy o'yinlar nazariyasiga ko'ra mavjud barcha o'yin turlarini tasniflashda ularni funksional mavzuli konstruktiv, didaktik, sport va harbiy o'yinlarga ishlatiladi.

O'qituvchi - pedagog didaktik o'yinli mashg'ulotlarni o'tkazishda qizg'in tayyorgarlik ko'rishi va uni o'tkazishda quyidagi didaktik talablarga rioya qilishi talab etiladi:

1. Didaktik o'yinli mashg'ulotlar dasturida qayd etilgan mavzularning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsad hamda vazifalarni hal qilishga qaratilgan bo'lishi;

2. Jamiyatdagi va kundalik hayotdagi muhim muammolarga bag'ishlanib, ular o'yin davomida hal qilinishi;

3. Barkamol shaxsni tarbiyalash tamoyillariga va sharqona odob-ahloq normalariga mos kelishi;

4. O'yin tuzilishi jihatidan mantiqiy ketma-ketlikda bo'lishi;

5. Mashg'ulotlar davomida didaktik prinsiplarga amal qilinishi va eng kam vaqt sarflanishiga erishishi kerak.

O'qituvchining innovatsion faoliyati tahlili yangilik kiritishning samaradorligini belgilovchi muayyan me'yorlardan foydalanishni talab qiladi. Bunday me'yorlarga - yangilik, maqbullik, yuqori natijalilik, ommaviy tajribalarda innovatsiyani ijodiy qo'llash imkoniyatlari kiradi.

Dars mashg'ulotlarida o'yin-topshiriqlarini takrorlash yoki mustahkamlash darslarida foydalanilsa ijobiy natija beradi. O'yin-topshiriqning qaysi bir turini tanlash darsning turiga, o'quvchilarining o'yin-topshiriqlarini bajarishga o'rgatilganlik darajasi, ularning bilim saviyasi, mustaqil ijodiy ishlash imkoniyatlariga ham bog'liq bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Farberman. B.L. Ilg'or pedagogik texnologiyalar.- T.:2001

2. Dadamirzaev G'. Pedagogik texnologiyalar bo'yicha izohli tayanch so'z va iboralar. Metodik qo'llanma. - Namangan, NamMPI, 2008 yil.

3. J. G'. Yo'ldosheva, F. Yo'ldosheva, G'. Yo'ldoshev "Interfaol ta'lim sifat kafolati" T. 2008.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI TINISH BELGILARINING ISHLATILISHI BILAN TANISHTIRISH

Utebergenova Saltanat Tursinbaevna

Qoraqalpog'iston Respublikasi Kegeyli tumani
9-sonli ayrim fanlar chuqur o'qitiladigan sinfi mavjud
umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga savod o'rgatish, ularga tinish belgilarining qaysi hollarda qanday belgining ishlatilishi zarurligi haqida malumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: tinish belgi, nuqta, so'roq, undov belgisi, vergul, tire, ikki nuqta.

Ma'lumki, punktuatsiya tinish belgilarining ishlatilishi haqidagi qoidalar yig'indisidir. *“Punktatsiya ham yozuv kabi kishilar orasidagi aloqaning muhim vositalaridan biri sanaladi”*. Boshlang'ich sinflarda to'rtta tinish belgisi: gap oxirida nuqta, so'roq, undov belgisi hamda uyushiq bo'lakli gaplarda vergulning ishlatilishi haqidagi qoidalar o'rgatiladi. Boshlang'ich sinflarda o'rgatiladigan tinish belgilari kam bo'lishiga qaramay, o'qituvchi har bir sinfda tinish belgilari ustida muntazam ish olib borishi zarur.

Kichik yoshdagi o'quvchilarni tinish belgilari bilan tanishtirishda o'qituvchi, avvalo, ularning yozma nutqda ishlatilishi va o'rnini ko'rsatadi. Tinish belgisi fikrni to'g'ri, boshqalarga tushunarli qilib ifodalash uchun muhim ekanini tushuntiradi. Masalan, nuqtaning roli bilan elementar tarzda tanishtirish uchun gaplarga ajratilmagan (tinish belgilari qo'yilmagan) yaxlit matn o'qitiladi; o'quvchilar bunday matnni o'qish va mazmuniga tushunish qiyin ekanligiga ishonch hosil qiladilar.

Punktatsiya semantik, sintaktik va intonatsion qoidaga asoslanadi. Bu uch asos bir-biriga o'zaro ta'sir qiladi. Xat yozuvchi tinish belgisini qo'yishda, avvalo, bayon etadigan fikrining mazmuniga asoslanadi. Nutqning mazmun tomoni gapning qurilishiga ham ta'sir qiladi. SHuning uchun o'quvchilarga tinish belgilarining qo'llanilishini o'rgatishda biror gapda tinish belgilarini qo'llashni belgilaydigan semantik-sintaktik tamoyilga asoslaniladi.

1-sinf o'quvchilariga savod o'rgatish davridayoq nuqta, so'roq belgisi va undov belgisi bilan amaliy tanishtiriladi. Bolalar “Alifbe” o'qimasalar ham, rasmga qarab gap tuzadilar. O'qituvchi ularga talaffuzda bir gap boshqasidan to'xtam (pauza) bilan ajratilishini, gapning oxirida ovoz pasayishini tushuntiradi. Bolalar, o'qituvchi topshirig'iga ko'ra, 3-5 gapli kichik matnni gaplarga ajratadilar va ular o'rtasidagi to'xtam (pauza) qilish hikoya mazmunini yaxshi tushunishga yordam berishiga ishonch hosil qiladilar. Ular gapni to'g'ri talaffuz qilishini o'rgana boshlaydilar. Bu gap oxiriga nuqta qo'yilishi bilan tanishtirish uchun mazmuniy va intonatsion asos yaratadi. Bolalarni gapni o'qishga oldindan tayyorlash uchun chizmadan foydalaniladi. Masalan, bolalar gap tuzadilar, undagi so'zlarni sanaydilar va o'qituvchi rahbarligida chiziqlar bilan belgilaydilar. Bir necha darsdan so'ng o'quvchilar gaplarni o'qiy boshlaydilar. Ular nuqta pasaytirish, pauza qilishga belgi ekanini tushunadilar. Kesma harflardan gap tuzishda albatta nuqtali kartochniklardan foydalaniladi. O'quvchilar gapni yozganda o'qituvchi nuqta qo'yishni eslatadi, ishni tekshiradi. Gapning oxiriga nuqta qo'yilmasa, xato hisoblanadi. O'quvchilar o'qituvchi yordamida nima uchun nuqta qo'yish lozimligini tushuntiradilar. SHunday yo'l bilan gapning oxiriga nuqta qo'yish ko'nikmasi shakllantiriladi.

So'roq va undov belgilari bilan ham savod o'rgatish davridayoq tanishtiriladi. Bolalar so'rash mazmunini bildirgan gaplarni o'qiydilar. O'quvchilar bunday gaplarni ohangga rioya qilgan holda, ya'ni gapning oxirida ovozni ko'tarish bilan o'qishga o'rgatiladi. Gapning mazmuni va intonatsiyasi so'roq belgisini qo'yishni talab etadi.

Undov belgisini qo'yishni o'quvchilar gapning his-hayajon ifodalashi va alohida ohangda o'qilishi bilan bog'laydilar.

O'quvchilar 2-sinfda “Gap” bo'limi mavzularini o'rganish jarayonida nuqta, so'roq va undov belgisi haqida nazariy tushunchalar oladilar. 3-sinfda esa tinish belgilari haqidagi nazariy tushunchalar chuqurlashtiriladi. SHu vaqtdan boshlab o'quvchilar gap oxiriga tinish belgilari sintaktik asosda qo'yilishini anglay boshlaydilar. “Darak gap” mavzusini o'rganish bilan bog'liq holda nuqta qo'yilishi, “So'roq gap” mavzusi bilan bog'liq holda so'roq belgisi va “Undov gap” mavzusini o'rganish bilan bog'liq holda undov belgisining qo'yilishi o'rgatiladi. 4-sinfda o'quvchilar “Gapning uyushiq bo'laklari” mavzusi o'rganilganda sanash ohangi bilan bog'langan

bo'laklarda vergulning vazifasi bilan tanishadilar. O'qituvchi ikki gapni o'qib taqqoslash bilan nuqta va vergulda ohangning qanday berilishini ko'rsatadi. Masalan, *Biz ona tilimizni sevib o'rganamiz* (Gap oxirida ovoz pasayadi, pauza qilinadi). *Men, Ra'no, Alisher boshqa tillarni ham sevib o'rganyapmiz* (Men, Ra'no, Alisher so'zlaridan so'ng ovoz bir oz pasayadi, xabarning davom etishi seziladi).

O'quvchilar uyushiq bo'lakli gap tarkibidagi uyushiq bo'laklarning *ammo, lekin, biroq* so'zlari bilan bog'langanda vergulning ishlatilishini ham amaliy o'rganadilar.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar har xil mashqlarni ishlash orqali tire va ikki nuqtaning ishlatilishi bilan amaliy tanishadilar. Savod o'rgatish davridayoq o'qituvchi o'quvchilar e'tiborini vergul, tire, ikki nuqtaning ishlatilishiga qaratadi, matnni o'qiganda bu tinish belgilariga rioya qilishni o'rgatadi. Masalan, *Olma, olcha, nok – meva. Kitob – bilim bulog'i*.

Ona tili darslarida so'zlarni guruhlash mashqlarini bajarganda, o'qituvchi I sinf o'quvchilarini *tire* va *ikki nuqtaning* qo'yilishi bilan amaliy tanishtiradi. O'qituvchi aniq misollar bilan sanab ko'rsatilgan so'zlardan oldin ikki nuqta qo'yilishini, har bir so'zning vergul bilan ajratilishini ko'rsatadi. Bunda o'quvchilar tinish belgining nomini aytadilar, o'qituvchi eslatmasa ham, ulardan asta-sekin foydalana boshlaydilar. Matnni yozishdan oldin punktuatsion xatoning ham oldi olinadi. SHunday qilib, o'qituvchi o'quvchilarda punktuatsion ziyraklikni o'stirib boradi.

O'quvchilarga tinish belgilarini ishlatish qoidalarini to'la singdirish, ularni tinish belgilarini o'z o'rnida ongli ishlatishga o'rgatish maqsadida sintaktik-puntuatsion tahlil, tinish belgilari tushirib berilgan matnning tegishli tinish belgilarini qo'yish, ta'kidiy eslatish diktanti, bayon va inshoda tinish belgilarining ishlatilishini izohlash kabi mashqlardan foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. N.Mahmudov, A.P.Madvaliyev „O'zbek tili punktuatsiyasining asosiy qoidalari” 2005
2. E.Xo'janioyozov „O'zbek tilida tinish belgilarining ishlatilishi” 2016

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA GANDBOL FANINI O'QITISHNING PEDAGOGIK SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Xalillayev O'ktam Sobirjon o'g'li
Urganch davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu tezisda maktablarda gandbol to'garaki tashkil qilish, hamda kichik, o'rta va katta yoshdagi o'quvchilar bilan mashg'ulot olib borish yo'llari biologik hamda pedagogik tomonlama ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Gandbol, maktab, o'quvchi, yosh, salomatlik, sport, jismoniy tarbiya, mashg'ulot, bola.

Respublikamizda sport bilan ommaviy shug'ullanishni, aholi, ayniqsa bolalar va o'quvchi yoshlarning faol dam olish shakillarini ta'minlovchi amaliy chora-tadbirlar bosqichma-bosqich amalga oshirib kelinmoqda. Jismoniy tarbiya va sportni yanada rivojlantirish, sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash masalalari respublikamiz davlat siyosatida ustuvor yo'nalishga aylandi.

Jumladan O'zbekiston Respublikasining 2015-yil 4-sentyabrdagi “Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida”gi O'RQ-394-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-martdagi “Jismoniy tarbiya va sport sohasidagi davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-5368-son Farmoni, shuningdek 2018-yil 14-avgustdagi “Yoshlarni ma'naviy-ahloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-3907 son Qarorlarida, jismoniy tarbiya va sport mutahassislarining ushbu vazifalarni ilmiy asosda yechish masuliyatlari belgilab berilgan. Biroq o'sib kelayotgan yosh avlodning salomatlik holati yomonlashishi kuzatilmogda. Buning asosiy sabablaridan biri umumta'lim muassasalaridagi jismoniy tarbiya jarayonining past samaradorligi, jumladan, jismoniy tarbiya darslarida o'quvchilarga individual yondashuvning yo'qligi hisoblanadi. Yuqorida bildirilgan holatlar o'quvchilarni jismoniy tarbiyalashning takomillashtirilgan metodikasini ishlab chiqish zarurligidan dalolat beradi.

Har bir sport maktabida gandbol bo'yicha maxsus sinflarning ochilishi o'quv mashg'ulotlari mazmunini yanada ham oshiradi. Bunda mashg'ulotlar mazmunini kuniga ikki maxal o'tkaziladi.

Bugungi kunda gandbolning kun sayin rivojlanishi jismonan eng baquvvat va iste'dodli o'yinchilarni tanlab olish talab qiladi. Shuning uchun ham gandbolchilarni tayyorlashdagi eng asosiy masala umidli yoshlarni tanlab olishdir.

Bolalar va o'smirlar sport maktablari hamda sport yo'nalishidagi maktab internatlar nizomida ko'rsatib o'tilganidek, iste'dodli va umidli sportchilarni tanlab olish butun o'qish jarayonida olib boriladi.

Har yili o'qishga qabul qilish vaqtida o'quvchilarni tanlab olish yoki bir yosh guruhidan ikkinchisiga o'tkazish masalasi ularni har tomonlama tekshirib ko'rish yo'li bilan hal etiladi.

Keyingi yillarda gandbolga doir ko'pgina ilmiy maqolalar, uslubiy ko'rsatmalar va qo'llanmalarda yosh gandbolchilarni tanlab olish masalalari keng yoritilmogda. Hususan, K.A.Shperlingning ilmiy asoslangan fikrlari ayniqsa, foydalidir. Muallifning fikricha, hozirgi davrda gandbolchi tayyorgarligini boshqaruvchi yagona jarayon deb qaramoq kerak.

Bolalarning yoshlariga hamda ular oldiga qo'yiladigan mashg'ulotlarning maqsadi va vazifalariga ko'ra boshqaruvchi jarayonni 3-4 davrga bo'lish mumkin.

Birinchi davr (7-9yosh) dastlabki tayyorgarlik davri deb qaraladi. Bu davrdagi asosiy vazifa bolalarda gandbolga bo'lgan qiziqishni uyg'otish va sport maxorati uchun umumiy zamin yaratishdir. Bu vazifalarni amalga oshirishda maxsus mashg'ulotdan tashqari darsdan keyingi seksiya va to'garak ishlari vaqtidan foydalanish.

Ikkinchi davr (10-12 yosh) ham biologik ham pedagogik jihatidan tanlab olib boshlashning eng muxim davri hisoblanadi.

Uchinchi davr (13-16 yosh) ixtisoslikni chuqur o'zlashtirish davri.

To'rtinchi davr (16 yosh va undan katta) sportda takomillashish davridir. Bunda gandbolchi o'smirlar katta yoshlilar jamoalariga tanlab olinadi. Bu davr guruh va jamolarni tashkil etish hamda mashg'ulotlarni olib borishda o'ziga hos hususiyatlarga ega.

Olimlarni fikricha yosh gandbolchilar tayyorgarlikni kompleks tekshirish dasturi o'ziga hos

qator hususiyatlarga ega bo‘ladi.

Birinchiidan, uning mazmunini o‘yinchingining barcha harakat va ruxiy sifatlarini imkon boricha to‘la aks ettirishi kerak.

Ikkinchiidan, tekshirish natijalari faqatgina yuklanmalarni rejalashtirish uchun emas, balki tanlab olish, kelajagi bor iste’dodli yoshlarni aniqlash uchun ham hisobga olinadi.

Keyinroq o‘ziga xos malaka va maxoratga ega bo‘lgan bolalar aniqlanadi. Bu davrda ularning gandbol bo‘yicha o‘quv mashg‘ulotlari talablariga qobiliyati borligini aniqlovchi chuqur tekshirishlar o‘tkaziladi. Murabbiylar pedagogik kuzatishlar va maxsus nazorat mashqlari tizimidan foydalanib, bolalarning gandbol o‘yini uchun kerakli bo‘lgan ko‘nikma va mahoratlari haqida to‘liq ma’lumot oladilar.

Gandbol mashg‘ulotlarida bolalarning (qobiliyatiga baxo berish) harakatlari uchun va ruxiy xusiyatlarini aniqlaydigan nazorat mashqlari tanlanadi.

Sinovlardan olingan natijalar maktabga yangi qabul qilingan o‘quvchining kelajakda qanday o‘qishi haqida murabbiyga ma’lumot beradi. Tanlab olingan murabbiy tanlash sinovlarini bir necha bosqichda o‘tkazadi.

Gandbol bo‘limi mashg‘ulotlariga sog‘ligi juda yaxshi bo‘lgan 9-10 yoshli bolalar qabul qilinadi. Avval murabbiy bolalar bilan tanishadi. Qobiliyatli bolalarni tanlab olgach, ular bilan nazorat sinovlari asosida gandbol bo‘yicha dastlabki mashg‘ulotlarni o‘tkazadi. Keyinchalik bolalar gandbolning yosh sportchilarga qo‘yadigan talablari asosida tanlanadi.

Bolada gandbol o‘yiniga layoqat mavjudligini tasdiqlovchi o‘ziga hos ko‘rsatkichlarga baho berish birinchi navbatda test o‘tkazish va kuzatish natijalariga bog‘liq bo‘ladi. Yosh gandbolchining o‘ziga xos qobiliyatini rivojlantirish usul va vositalarini to‘g‘ri tanlash katta ahamiyatga ega.

Gandbol bo‘yicha o‘quv guruhlar tashkil etish va bolalarning sportdagi natijalarini oldindan aytib berishda testlar o‘tkazish usuli va o‘yinga tayyorgarlikni tahlil qilish asos qilib olinadi. Bunda pedagogik mahorat va shug‘ullanuvchilar sog‘lig‘i to‘g‘risidagi ma’lumotlarni ham e’tiborga olish lozim.

Bundan tashqari, bolaning ruxiy imkoniyatlariga to‘g‘ri baho berish ham katta ahamiyatga ega bo‘ladi. Bu yosh sportchining ruxiy sifatlarini ravojlanish darajasini aniqlashga, gandbolchining o‘yin usullarini yaxshi o‘rganib olishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining 2015 yil 4 sentyabrdagi “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi O‘RQ-394-son Qonuni
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-martdagi “Jismoniy tarbiya va sport sohasidagi davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5368-son Farmoni
3. Gandbol. F.Abduraxmonov, S.Pavlov T. 2005
4. <https://fayllar.org/navoiy-davlat-pedagogika-institti-jismoniy-madaniyat-fakulteti.html?page=12>

AMIR TEMUR – SHARQ RENESSANSI ASOSCHISI

Rasulova Kamola Hazratqulovna

Zarafshon kasb-hunar maktabi tarix fani o'qituvchisi

Telefon: +998(93)6612326

kamolarasulova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Amir Temurning jahon tamadduniga qo'shgan hissasi, qudratli markazlashgan davlatga asos solishi hamda jahon hamjamiyatining Amir Temur shaxsi haqidagi fikrlari va asarlari xususida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Amir Temur, xalq, buyuk, uyg'onish, obod, ilm, ma'rifat, kuchli, markazlashgan, bosqinchilar, san'at, qudratli, vatan, davlat.

Insoniyat bosib o'tgan yo'lning tahlili shuni ko'rsatadiki, jamiyatning rivojiga, xalqlar taqdirida buyuk daholarning xizmatlari beqiyosdir. Insoniyat taraqqiyotini batamom yangi yo'nalishga solib yuboraoladigan daholar tarixda nihoyatda kam uchraydi. Shunday daholardan biri sohibqiron Amir Temurdir. Dunyoning uch azim qit'asi Osiyo, Yevropa, Afrikada siyosat yurgizgan Amir Temur o'z faoliyati bilan bir necha millatlarning taqdiriga obod turmush, osoyishtalik, ilmu ma'rifat, madaniyat, obodonchiliklar olib kirganligi bilan qadrlidir. Amir Temurning zimmasiga juda katta vazifalarni bajarish mas'uliyati bilan birga, muqaddas Vatanni ajnabiy bosqinchilardan ozod qilish mas'uliyati ham tushgan edi. Amir Temur nafaqat buning uddasidan chiqdi, balkim mo'g'ul bosqinchilaridan asorat bo'lib qolgan xarobalar o'rnida obod va qudratli bir davlat barpo qildi.

Turon zaminida buyuk uyg'onish — Renessans davrini boshlab berdi. Shu o'rinda XIV—XV asrlarda Turonda Uyg'onish — Renessansning boshlanishiga qanday omillar sababchi bo'ldi, degan savol tug'ilishi tabiiydir. Buning sababi shundaki, Temuriylar davrida insonning har tomonlama rivojlanishiga va har bir kishiga o'z qobiliyatini amalda ko'rsatishga shart-sharoitlar yaratilganidadir. Temuriylar davrida mamlakatlarda shaharsozlik, me'morchilik, tasviriysan'at, naqqoshlik, zardo'zlik, metallga badiiy ishlov berish, xattotlik, ilm-fan, adabiyot, musiqa kabi sohalarning o'ta rivojlanganligining guvohi bo'lamiz.

Temuriylar Turonda yaratgan Renessans XV asrdayoq Xuroson va Hindiston, Yevropa mamlakatlarida ham o'z shu'lasini socha boshladi. Doimo ilm-fan, san'at va madaniyatga chanqoq Yevropa xalqlari temuriylar Renessansini bundan 600 yillar ilgari qabul qilib, tahlil qila boshlaganligining guvohi bo'lamiz. 1403 yili Samarqandga tashrif buyurgan ispan elchisi Klavixo va uning sheriklari bu yerda bo'lganlarida Movarounnahrda yuksak san'at va madaniyatni, muhtasham va naqshinkor binolarni hayrat bilan tomosha qiladilar. Ayniqsa, Amir Temurning turk sultoni Yildirim Boyazid ustidan 1402 yili qilgan g'alabasi Yevropa mamlakatlarida kuchli aks-sado berdi. Ovro'pa qirollari birin-ketin Samarqandga o'z elchilarini va maktublarini yuborib turdilar. Yevropaning yetuk olimlari, yozuvchi, rassomlari ham Amir Temurning shaxsiyatiga, hukmdorlik faoliyatiga katta qiziqish bilan qaray boshladilar. Yevropalik tarixchilar Perrodina, De Sanks'o, DelaKrua, De Marga'f, Nev, J. Kalyu, E. Gomlios, L. Lengle, H. Vamberi kabilar temuriylar davriga oid noyob qo'lyozmalarni o'rganib, o'z tillariga tarjima qilganlar, sharhlaganlar. Bu asarlarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, ovro'palik tarixchilar vai jodkorlar Amir Temur shaxsiyatidan, kuchli markazlashgan davlat qura olganligidan hayratlanganlar, uning yaratgan tartib-qoidalari va qonunlari o'ta adolatli progressiv ekanligini ta'kidlaganlar. Shuningdek, Amir Temur daholigiga qiziqish yevropalik ijodkorlar, rassomlar, shoirlar va haykaltaroshlar, dramaturglar orasida ham kuchayib ketdi. Parijda Amir Temurning oltindan yaratilgan haykali va uning ostiga bitilgan “Yevropaxaloskori” degan sharafli yozuvlar fikrimiz dalilidir.

Italiyalik yozuvchi Bertrano Mignanelli Amir Temur haqida kitob yozdi. Shuningdek, italiyalik yozuvchi Franchesko Brachcholi va fransuz mutafakkiri Jak Bodenlar ham o'zasarlarida Amir Temur siyosiga va qobiliyatiga katta o'rin berganlar. G'arb ijodkorlari orasida, ayniqsa, mashhur ingliz shoiri, qirolicha Elizavetaning dramaturgi Kristofor Marloning alohida o'rni bor. Uning sohibqironiga bag'ishlangan tragediyasi bir necha asrlardan beri sahnadan tushmay kelmoqda. K.Marlo Amir Temur hayoti talqin etilgan ushbu asarini 1590 yili nashr ettirgan. U o'z asarida Amir Temurni zo'r jismoniy kuchga ega bo'lgan, yengilmas irodali, jangchilarning yo'l boshchisi sifatida tasvirlaydi. Mashhur ingliz tarixchisi Edvar Tibbon va nemis tarixchisi Fridrix Shlosserlar ham o'z asarlarida bir necha bor Amir Temur siyosiga, uning arboblik va

sarkardalik faoliyatiga yuksak baho berganlar. Ayniqsa, fransuz tarixchisi L. Langlening Amir Temur shaxsiyatiga bergan bahosi diqqatga sazovordir. U o‘z asarida: «Amir Temur olimlarga xayrixoh munosabatda bo‘lar va bilim bilan birga halolligini ko‘rgan olimlarga ishonar edi. U tarixchi va faylasuflar, ilm-fan yoki ma‘muriy sohada bilimdon bo‘lgan kishilar bilan suhbatlashish uchun ko‘pincha taxtdan ham tushar edi. Amir Temur o‘z qo‘liostii dagi kishilarni bo‘ysundirish qobiliyati bilan birga, ularni baxtiyor qilish iste‘dodini ham qo‘llar edi», — deb yozgandi.

Amir Temur va temuriylar davrida yaratilgan yuksak madaniyatni xalqaro UNESCO tashkiloti ham ikki marta e‘tirof etganligi — Temuriylar Renessansini xalqaro miqyosda tan olganligini yaqqol isbotlab turibdi. 1969 yili Samarqandda UNESCO Temuriylar davri sah‘atini o‘rganishga bag‘ishlangan xalqaro ilmiy simpoziumni o‘tkazgan bo‘lsa, 1996 yilda UNESCO Amir Temurning 660 yilligi bilan Parijda «Temuriylar davrida fan, madaniyat va maorifning ravnaqi» mavzusida xalqaro simpoziumni o‘tkazdi. Ushbu marosim ochilishida UNESCO ning sobiq Bosh direktori Federiko Mayorning: «Amir Temurning Samarqanddagi saroyida bo‘lgan Ispan elchisi Rui Gonzales de Klavixoning esdaliklarini o‘qir ekanman, Markaziy Osiyo mazkur qismining XIV asr madaniyatini — me‘morchilik boyliklarini, she‘riyat nafosatini, texnik va ilmiy topqirligini, ushbu madaniyatga afsonaviy jahongir Amir Temurning ta’siri va daholigini kashf etdim», — degan so‘zlari diqqatga sazovordir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Grekov B.D, Yakubovich A.Y Oltin O‘rda va uning qulashi. Toshkent-1956 y.
2. Temur tuzuklari. G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1996 y
3. ”Muloqot jurnali” Toshkent, 1996yil 3-soni.

ОИЛА МАДАНИЯТИ ВА УНИНГ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕЗОНЛАРИ

Нодирова Хурсаной Ибрагимовна

Тошкент давлат стоматология
институтининг академик лицейи ХКК раиси

Аннотация: ушбу мақолада оилавий ҳаёт болаларни инсоний муносабатларда уз шахсини камол топтириш имкониятини ёритиб беради.

Калит сўзлар: оила, никоҳ, тинчлик-хотиржамлик, соғлом маънавий муҳит, меҳр-мухаббат, фарзанд, халоллик.

Оила муқаддас, оила миллат шарафи юқори мартабага кўтарадиган маданият ўчоғидир. Миллат кўпайишининг бирдан – бир йўли эркак ва аёлнинг никоҳ ва оила муносабатида бўлишидир. Оила қуриш арафасида турган йигит-қизларга тўғри йўналиш ва оила маънавияти тўғрисида керакли маслаҳатларни ўз вақтида бериш лозим. Ҳаёт давомийлигини асоси бўлган аёлни наслимиз давомчиси бўлмиш фарзандларимиз саломатлигини асраш-бу миллатни, халқни асрашдир. Оиланинг мустаҳкамлиги учун аёл ҳам, эркак ҳам бирдек маъсулдир.

Президент Ш.Мирзиёев таъкидлаганидек, “Биз учун муқаддас бўлган оила асосларини янада мустаҳкамлаш, хонадонларда тинчлик-хотиржамлик, аҳиллик ва ўзаро ҳурмат муҳитини яратиш, маънавий-маърифий ишларни аниқ мазмун билан тўлдиришдан иборат бўлмоғи зарур. Аёллар ўртасида жиноятчилик, оилаларда ажралишлар кўпайгани, ёшларнинг турли диний-экстремистик оқимлар ва террористик ташкилотлар таъсирига тушиши каби халқимизга хос бўлмаган аччиқ ва нохуш масалалар билан боғлиқ”. Шу боисдан ҳам мамлакатимизда оилалар мустаҳкамлигини таъминлаш, уни моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири этиб белгиланган.

Ҳаммамизга жуда яхши маълумки, оиладаги муҳит, энг аввало, ҳар бир оиладаги соғлом маънавий муҳитга, оила раҳбарларининг дунёқараши, ақл-заковатига боғлиқ. Чинакам маърифат ва маънавият эгаси бўлиш эса ҳар бир оила аъзосинининг, оила бошлиқларининг, айниқса, хонадон бекалари – муҳтарама аёлларимизнинг оғизларидан чиқадиган сўзга, ширин муомалага жуда кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Тарбия масаласига ёндашадиган булсак, кам болали оилаларга нисбатан куп болали оилаларда болалар тарбияси анча енгил кучади. Чунки куп болали оилалардаги болалар ота-оналарининг хатти-харакатларини, ака ва опаларининг улар уртасидаги гамхурликларини, айниқса, бир-бирларига булган дустона муносабатларини, уйдаги ҳар хил вазифаларни сидқидилдан бажаришларини, кичикларнинг катталарга одоб билан муносабатда булишларини табиий ҳолда курадилар, кузатадилар. Агар оилада катта ва кичик болалар булса, улар уртасида турли қуришлардаги меҳр-мухаббат ва дустлик қарор топади. Оилавий ҳаёт болаларни инсоний муносабатларда уз шахсини камол топтириш имкониятини беради. Кам болали оилаларга нисбатан куп болали оилаларда шундай ҳаётини вазифалар мавжуд буладик, масалан, катта акагача ва кичик укагача булган меҳр-мухаббат, яъни бир-биридан фаркланувчи ҳиссиётни, ака-ука ва опа-сингиллар уртасида бир-бирлари билан нарсаларнинг тенг айирбошлаш ва бошқалар пайдо булади. Тарбиянинг самарадорлиги оиладаги болалар меҳнати, уларнинг уй ҳужалигидаги фаол иштироки, шунингдек, оилавий турмуш шароитлари билан белгиланади. Болаларни катталарга ҳурмат, дустлик, инсонийлик, халоллик каби одоб қоидаларига ургатиб борилади. Шахс маънавиятини юксалтириш энг аввало ҳар бир шахснинг юксак камолотга эришиши, унинг ўзлигини англаши, “мен”лигини қарор топтириш бир сўз билан айтганда чинакам инсонлик мақоми билан яшашига имкон беради. Маънавий қашшоқ шахс ана шундай бойликлардан маҳрум бўлади. Бундан кўриниб турибдики, юксак маънавиятга эришиш ҳар бир шахснинг ҳаётини зарурати ҳисобланади. Шахс маънавиятини ривожлантиришнинг омиллари ва воситалари кўп. Шулардан бири фарзанднинг ота-онага ва ота-онанинг фарзандга бўлган муносабати масаласидир. Ўзбек халқининг энг қадимий даврларидан бошлаб ҳозирга қадар давом этиб келаётган, ўз аҳамиятини ҳеч қачон йўқотмайдиган ажойиб қадриятларидан бири ота-онани фарзандлар томонидан юксак даражада эъзозлаш, иззатикромини, ҳурматини жойига қўйишдан иборатдир. Фарзанд учун дунёда ота-онани кўра меҳрибон, азиз ва мўътабар зот

йўқ. Ота-она фарзандларнинг суянчиғи, битмас-туганмас бойлигидир.

Биринчи Президенти И.А.Каримов “Юксак маънавият – енгилмас куч” номли асарида: “Оилавий тарбия масаласида хатога йўл қўймаслик учун аввало ҳар қайси хонадондаги маънавий иқлимни ўзаро ҳурмат, ахлоқ-одоб, инсоний муносабатлар асосига қуриш айтиш муддао бўлур эди”. Оилада муомала маданиятининг ўрни шунчаки оилавий масала бўлиб қолмай, давлат аҳамиятига эга бўлган ижтимоий-сиёсий аҳамиятга эга бўлган долзарб масаладир. Бу масалага етарлича эътибор қаратиш ва керакли чора-тадбирларни қўллаш оила, демакки, жамият мустақамлигини таъминлашнинг энг ишончли гаровидир.

Оилада ёшлар ғоявий-сиёсий маданиятини шакллантиришда оиланинг мукаддаслиги, ота-она ва фарзанд бурчи, оилада соғлом турмуш тарзини яратиш, одоб-ахлоқ меъёрлари, тежамкорлик, шунингдек, оила аъзоларининг узаро муомала-муносабатлари, уй тутиш ва рўзғор юритиш, оилада меҳнат тарбияси, авлодлар занжирини давом эттириш кабиларга катта аҳамият берилиши мақсадга мувофиқдир. Профессор Ойниса Мусурмонованинг «Оила маънавияти - миллий ғурур» номли ўқув қўлланмасида «Оиланинг энг муҳим вазифаларидан бири -тарбия хисобланади. Оила-тарбия маскани...»-дейилган. Дарҳақиқат, оилада дунёга келган фарзанд ота-онадан нафақат ирсий хусусиятларни олади, балки улардаги хатти-харакат, одоб-ахлоқ қоидаларини ҳам эгаллаб боради. Шу жихатдан ҳам ёш авлод ғоявий-сиёсий маданиятини тарбиялашда халқнинг бой миллий маданий-тарихий анъаналари, урф-одатлари ҳамда умумбашарий қадриятларга асосланган ижтимоий жараённи таркиб топтиришда оила муҳим аҳамият касб этади. Шахсни тарбиялаш ва вояга етказиш, камол топтириш устуворлиги оиладан бошланади. Шу сабабли ҳаммамиз учун илғор билимларн ўзлаштириш, чинакам маърифат ва юксак маънавият эгаси бўлиш узлуксиз ҳаётий эҳтиёжга айланиши керак.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Каримов И. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008.
2. Турғунбоев Ф., Зоҳидов Ф., Мўминов С. Маънавий-маърифий тарғибот: шакл ва мазмун. – Фарғона, 2011.
3. <https://staff.tiame.uz/>

ЁШЛАРНИНГ МАЪНАВИЙ ДУНЁСИ ВА ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТИ

Нодирова Хурсаной Ибрагимовна

Тошкент давлат стоматология
институту академик лицейи ХКК раиси

Аннотация: ушбу мақолада ёшларнинг фаолиятини, вазифаларини ёритиб беради.

Калит сўзлар: маънавий етуклик, тинчлик-хотиржамлик ёшлар маънавияти, меҳр-мухаббат, халоллик, ватанпарварлик.

Янги Ўзбекистоннинг барча хаётий жабхаларида ижобий ўзгаришлар, иқтисодий ривожланиш, юксак маънавий етуклик, таълим соҳасидаги туб ислохатлар юз бераётган айни пайтда, энг юқори умуминсоний қадриятларга таянувчи мафқурани асос қилиб олган давлатгина чинакамига қудратли улуғ давлат даражасига кўтарилди ҳамда ўз фуқароларининг хаётий ва инсоний баркамолликларини қафолатлай олади. Таълим даргоҳларида ёшларнинг ўзлигини англаш даражаси, касбий шаклланиш жараёнлари, бевосита инсоний баркамолликка эришишнинг энг самарали соҳалари хисобланади.

Ўзбек оиласининг ўзига хос бетакрор томонлари борки, бу фазилатлар кўп асрлар давомида шаклланган ва ривожланган. Биз оиланинг кўп қиррали ва мураккаб вазифаларидан бири бўлган тарбиявий имкониятларга эътиборни қаратмоқчимиз ва ўшалар асосида ёшлар маънавиятини ривожлантириш ва бу борада тарбиявий ҳамкорликни оиладан бошлаш долзарб масала хисобланади. Бу муаммоларни хал этишга инсоннинг ижодий меҳнат фаолияти, фан-техника соҳасини ривожлантириши билан бирга айни вақтда маънавий-марифий онгни шакллантириш, ёшлар маънавий-марифий онгни юксалтириш муаммосини айнан оиладан бошлаш, унинг кўп қиррали фаолиятининг муҳим бўлган инсон хусусиятларини ўрганиш, муносабатларини, онгли шахсий сифатларини аниқлаш алоҳида ахамиятга эгадир. Инсонлар борки, ўз-ўзини, меҳнат ва ижодий фаолиятини онгли бошқара олади, мувозанатини сақлайди, хиссиётини яширишни удалайди, ўзини тарбиялаш ва ўзгартиришга тайёр туради.

Маънавий олами бўлмаган ёш йигит-ўсмир жамиятда эрки ва қадр-қимматини йўқотади, бундай киши инкирозга, сўнгра рухий емирилиш ҳолатига учрайди. Бу ҳолат унинг меҳнат фаолиятига, айни пайтда, ижтимоий муносабатларига ҳам кўчиб ўтади. Натижада ижтимоий муносабатлар риёкорликка, иккиюзламачиликка, расмий қарорларнинг суиистеъмол бўлишига олиб келади. Ёшлар мавжуд ахлоқий қадриятлардан кўра, жамиятнинг реал муносабатларига интилиш орқали ўз «мен»ини ҳимоя этишга интилади. Бу, ўз ўрнида, ёшларнинг ахлоқий-психологик қиёфасига, жамиятда маънавий жараёнлар ривожига салбий таъсир этмай қолмайди. Натижа вужудга келган бўшлиқда бузғунчи кучлар ўз мақсадларини ОАВ ва янги ахборот коммуникация тармоқлари орқали ёшлар онгига сингдиришга ошиқади.

Сўнги йилларда миллий хавфсизликни таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар изчил маънавий тизимга айланаётганини таъкидлаш лозим. Мазкур тадбирлар барқарор ижтимоий муносабатлар ривожини таъминловчи барометр сифатида ёшлар фаолиятини янада жонлантириш вазифаларини ўз ичига қамраб олгани билан самарали натижаларни бермоқда.

Бугунги кунда 2016 йил 14 сентябрдаги «Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ, йигит-қизларга белгиланган тартибда мукофотлар, стипендиялар, таълим грантлари тақдим этиш, иқтидорли ва истеъдодли ёшларни аниқлаш мақсадида танловлар, олимпиадалар, кўргазмалар ташкил этиш, уларни хорижий мамлакатларда ўқитиш, қайта тайёрлаш ва амалиётни ўташ дастурларидан танлов асосида фойдаланишини таъминлашнинг уч босқичли тизими амал қилмоқда. Маънавий тизимнинг замонавий эҳтиёжларини ифода этувчи шакл ва усуллар сифатида «Хар бир тадбиркор — ёшларга мададкор» Ёшлар кичик саноат зоналари, “Yosh tadbirkorlar” коворкинг-марказлари, “Yoshlar mehnat guzari” комплекслари, «Лойихалар фабрикаси», «Ёшлар мурожаати» электрон платформаси фаолияти, «Оилавий тадбиркорликни ривожлантириш» дастури, «Бир миллион дастурчи» лойихаси, Президентимизнинг беш муҳим ташаббуси, “Yoshlar — kelajagimiz” жамғармаси, «Бир тадбиркор + бир ёш» «Ёшлар дафтари» каби рағбатлантирувчи технологиялар самарали натижаларини бериб келмоқда.

Дархақиқат, ёшлар масаласи - энг мухим масала. Айниқса, хозирги глобаллашув даврида ёшларда мафкуравий иммунитетни шакллаштиришнинг ахамияти катта. Чунки Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти Ислоом Каримов “Юксак маънавият - ёнгилмас куч” асарида қайд этиб ўтганидек, глобаллашув икки жиҳатдан намоён булмоқда: биринчидан, у дунё халқларининг ўзаро яқинлашуви учун кенг имкониятлар яратмоқда; иккинчидан, миллий анъаналар ва қадриятларни инкор қилиш тусини олмақда. Бундай шароитда эртанги кун эгалари бўлган ёш авлоднинг юксак даражада иммунитетли бўлиб вояга етиши мухимдир. Негаки мафкуравий иммунитет инсонда оқу қорани тез фарқлаш ва энг тўғри йўлни танлаш куниқмасини хосил қилади. Мафкуравий иммунитетда эзгу ишлар ва шахслардан ибрат олиш мухим ўрин тутати. Шонли тарихимизда ибрат олгудек ходисалар кўп. Мисол учун, юнон тарихчиси Полиэннинг “Харбий ҳайлалар” китобида келтирилган Широқ воқеасини олайлик. Широқ - оддий чўпон. Лекин у юртимизга душман бостириб келганида юксак даражадаги ватанпарварликни кўрсатади. Унинг ватанпарварлигида қуйидаги характерли жиҳатлар бор: - у оддий чўпон бўлса ҳам, Ватанини чексиз даражада севади; - юртига душман бостириб келганида, унинг химояси учун биринчилардан бўлиб отланади; - душманни ёлғиз ўзи енгади; - душман билан курашишда энг махбул усулни танлайди; - инсон Ватан учун, керак бўлса, жонидан ҳам кечишини амалда исботлайди. Полиен тарихий қахрамонимиз воқеасини тасвирлаш билан уни ўз халқига ибрат қилиб кўрсатган. Шу маънода ёшларимиз учун ватанпарварликда Широқ, идеал намунадир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Каримов И. Юксак маънавият – ёнгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008.
2. Турғунбоев Ф., Зоҳидов Ф., Мўминов С. Маънавий-маърифий тарғибот: шакл ва мазмун. – Фарғона, 2011.
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/talaba-yoshlarning-manaviy-tarbiyaviy-ongini-shakllantirishda-pedagogik-amkorlikning-rni-va-a-amiyati>
4. Ш.Тураев Маънавий-маърифий ишлар в а уни ташкил қилиш методикаси.

FIZIKA FANI O‘QITISHDA TA’LIMNING INNOVATSION USULLARI

Raxmatov Ne’matjon Isoqjonovich

Farg‘ona “Temurbeklar maktabi”

harbiy akademik litseyi fizika fani o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada fizika fani o‘qitish jarayonlarida o‘qitishning zamonaviy texnologiyalardan foydalanish usullarini o‘qituvchiga beradigan afzalliklari yoritilgan.

Annotation. In this article, the advantages of using modern technologies in the process of teaching physics to the teacher are highlighted.

Аннотация. В данной статье выделены преимущества использования современных технологий в процессе обучения учителю физики.

Kalit so‘zlar: Texnologiya, fizika, o‘qitish, innovatsiya, simulyatsiya

Fizika ta’limida qo‘llaniladigan texnologiya bizni orzu qilingan maqsadlarga yaqinlashtira oladimi? Shubhasiz, texnologiya fizika ta’limini yanada dolzarb, real hayot bilan ko‘proq bog‘lash va haqiqiyroq qilishga yordam berishi mumkinligi aniq ko‘rsatildi. Yigirma birinchi asrning tubdan yangi axborot muhiti o‘quv jarayoniga axborot texnologiyalarini joriy etish, yagona ta’lim axborotini ishlab chiqish kabi qator muammolarni keltirib chiqarmoqda. Kompyuterlashtirish zamonaviy ta’limni modernizatsiya qilishning asosiy bosqichlaridan biridir. Bu juda asosli, chunki yangi axborot texnologiyalari an’anaviy usullarga nisbatan bir qancha muhim afzalliklarni taqdim etadi. Zamonaviy kompyuter texnologiyalari bo‘yicha o‘quvchilar o‘quv jarayonida yaratilgan eng yangi o‘quv materiallarini o‘qish imkoniyatiga ega. O‘quv jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish, albatta, ko‘plab afzalliklarga ega.

Zamonaviy texnologiyalar fizikani o‘rganishni takomillashtirish va qulaylashtirish imkonini beradi. Taqdimotlar, animatsiyalar va video materiallardan foydalanish yordamida o‘qituvchi yangi mavzuni aniqroq tushuntira oladi. Taqdimot slaydlari vaqtini sezilarli darajada qisqartiradi. Sinfdan axborot texnologiyalaridan foydalanish tufayli o‘qituvchi ilmiy filmlar, jadvallar, grafiklar va diagrammalar, jismoniy jarayonlar va hodisalarning animatsiyalari, texnik qurilmalar va eksperimental qurilmalarning ishi, fotosuratlar va boshqalarni o‘quvchiga ko‘rsata oladi va u tomonidan fizikani o‘rganishga qiziqish rivojlanadi. Darsni g‘ayrioddiy tarzda boshlash imkonini beruvchi taqdimotlar, masalan, eng so‘nggi texnika yangiliklari bilan tanishish kabi usullar o‘quvchilarni darsga bo‘lgan munosabatini keskin yaxshilashga sabab bo‘ladi.

Zamonaviy multimedia texnologiyalari juda katta imkoniyatlarga ega. O‘quv amaliyotida o‘quv axborot resurslarining deyarli barcha turlari va shakllaridan sezilarli darajada foydalanish vizual va audio axborot sifatini yaxshilaydi, u yorqinroq, rang-barang, dinamikroq bo‘ladi. Bundan tashqari, elektron ta’lim resurslaridan foydalanish va kadrlar tayyorlashda zamonaviy telekommunikatsiyalarning afzalliklari vizual va audio yaratish usulini tubdan o‘zgartiradi. An’anaviy vizual o‘rganish vositalari ma’lum bir ob’ektni anglatadi. Endi dinamik talqin nafaqat real ob’ektlarning, balki ilmiy qonunlar, nazariyalar, tushunchalar va boshqalarning muhim xususiyatlariga aylanadi.

Tajribalar va namoyishlarsiz fizikani tushunish imkonsiz. Fizika eksperimental fandır. Ammo barcha tajribalarni o‘quv laboratoriyalarda o‘tkazish mumkin emas. Masalan, bu xavfli moddalar bilan tajriba o‘tkazish yoki zarur asboblardan bo‘lmagan taqdirda. Bunday holda, yangi ma’lumotlar texnologiyalar yordamga keladi. Ular mavzuni o‘rganishni bunday tajribalar bilan to‘ldiradi. Kompyuter modeli yordami bilan biz nafaqat har qanday jarayonni ko‘rib chiqish olamiz, balki jismoniy shartlar va parametrlarni ham o‘zgartirishimiz mumkin. Kompyuterni modelini qo‘llab-quvvatlash ba’zi jismoniy qurilmalar, hodisalar va hodisalarni yaxshiroq tushunish imkonini beradi. Jismoniy ma’noni tushunish uchun zarur bo‘lgan ko‘plab o‘zgaruvchilar va hodisalar mavjud. Oddiy sharoitlarda bunday hodisalarning paydo bo‘lish mexanizmini tasavvur qilib bo‘lmaydi. Masalan, ular elektronlar harakati, izotermik jarayonlar va boshqa jarayonlarni tushuntirish bu vazifani hal qilish bilan yechimga olib borishi mumkin. Jismoniy hodisalar va tajribaning jonlantirilgan namoyishlari yordamida. Kompyuter modellaridan foydalanishning bir qator afzalliklarini aniqlashimiz mumkin. Dars mavzusiga oid videoning mavjudligi tufayli siz tez cho‘zilgan vaqt boshqarishingiz mumkin. Masalan, molekullarning diffuziyasini o‘rganish, isinish yoki kristallanish jismlari va boshqa ko‘plab hodisalarda bu qo‘l keladi.

Fizika fani o‘qitish jarayonlarida o‘qitishning zamonaviy texnologiyalardan foydalanish usullari o‘qituvchiga quyidagi afzalliklarni beradi

- o‘quvchilarning darsga va bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi;
- o‘quv jarayonida o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini kengaytirish;
- o‘quvchilarning kompyuter savodxonligi darajasini oshiradi;
- o‘quvchilarni zamonaviy texnologiyalariga qiziqishini oshiradi va shu asosida fan ularda fanni o‘rganish hohishini kuchaytiradi;
- o‘quvchilarning bilish qobiliyatini rivojlantiradi;
- o‘quvchilarning tasavvuri va tafakkur darajasini oshiradi;
- dars sifatini yaxshilaydi.

Zamonaviy o‘quvchi faqat hikoya va ma’ruzalardan ilhomlanmaydi. Ushbu ma’lumotni eslab qolishda texnologiyalar materialni almashtirishdan ko‘ra uni to‘ldirishi kerak. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish har qanday faoliyatni yanada ko‘rinadigan qilish, turli xil ma’lumotlar bilan ishlash kabi qulayliklarni berishi mumkin. Biroq, ba’zi o‘qituvchilar bu imkoniyatlardan ortiqcha foydalanishadi, buni fakt bilan oqlaydilar. Ba’zan shunday tuyuladiki, axborot texnologiyalari o‘quv jarayoniga faqat ijobiy narsalarni olib keladi. Albatta, ko‘p hollarda bu to‘g‘ri, lekin har bir tanganing ikki tomoni bor. Har bir o‘qituvchi bilishi va har ikki tomonni hisobga olishi kerak. Ko‘rinib turibdiki, zamonaviy jihozlar, dasturiy ta’minot, elektron ta’lim resurslaridan foydalanish o‘qituvchiga yordam beradi, darslarni osonroq va qiziqarli qiladi. Ulardan foydalanishni o‘ylangan o‘qituvchi fikri oqilona bo‘lishi kerak. Lekin shuni unutmaslik kerakki, axborot texnologiyalari har doim ham muammoning yechimi bo‘la olmaydi, balki dono ustoz qo‘lida yaxshi o‘rganish vositasi bo‘lib hizmat qiladi.

Adabiyotlar.

1. Albion, P., Jamieson-Proctor, R., & Finger, G. (2010). Auditing the TPACK competence and confidence of Australian teachers: The teaching with ICT audit survey (TWICTAS). Paper presented at the 21st International Conference of the Society for Information Technology & Teacher Education (SITE 2010), San Diego, California, United States.
2. Borich, G. D. (2007). Effective teaching methods: Research-based practice: Prentice Hall.
3. Bryan, J. (2006). Technology for physics instruction. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 6(2), 230-245.
4. Buabeng, I. (2018). Physics classroom interactions: Teaching strategies and practices. *Journal of Research in Science, Mathematics and Technology Education*, 1(3), 311-328.
5. Buabeng, I., & Ntow, D. F. (2010). A Comparison study of students’ reasons/views for choosing/not choosing physics between undergraduate female non-physics and female physics students at University of Cape Coast. *International Journal of Research in Education*, 2(2), 44-53.

FIZIKA FANI O‘QITISH TEXNOLOGIYASINI INNOVATSION USULLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH

Tojimatov Qobiljon Maxamadtoir o‘g‘li

Farg‘ona “Temurbeklar maktabi”

harbiy akademik litseyi fizika fani o‘qituvchisi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada fizika ta’limiga o‘qitish texnologiyasi va boshqa o‘quv innovatsiyalarini joriy etish hamda ularni o‘quv jarayoniga integratsiya qilishning muhim sabablari ko‘rsatilgan.*

***Annotation.** This article presents important reasons for introducing teaching technology and other educational innovations in physics education and integrating them into the learning process.*

***Аннотация.** В этой статье представлены важные причины для внедрения технологий обучения и других образовательных инноваций в физическом образовании и их интеграции в учебный процесс.*

***Kalit so‘zlar:** Texnologiya, fizika, o‘qitish, innovatsiya, simulyatsiya*

Yangi texnologiyadan foydalanish yigirma birinchi asrda bizning hayot tarzimizga salmoqli ta’sir ko‘rsatdi. Texnologiya aloqa, moliya, savdo, ta’lim va hatto sport o‘yinlarida ham keng qo‘llanilmoqda. Ta’limda texnologiya o‘qitish va o‘qitish usullarini o‘zgartirish imkoniyatiga ega. Tez o‘zgarishlar o‘qituvchilardan o‘quvchilarda malaka va ko‘nikmalarni rivojlantirish, shuningdek, mustahkam ta’lim tizimini yaratishga olib keladigan o‘qitish va o‘qitishda innovatsiyalarni kiritish uchun texnologiyadan foydalanishga tegishli javobni talab qiladi. Shuning uchun o‘qituvchilarning darsda texnologiyadan qanday foydalanishiga qiziqish ortib bormoqda.

Har doim o‘zgarib borayotgan yigirma birinchi asrda ta’lim oldidagi muammolar o‘qitish va o‘rganishga samaradorlik va qiymat qo‘shadigan texnologik vositalarni qanday topish va ulardan foydalanishdir. Texnologiya kuchli vosita sifatida darsda chuqur va doimiy ta’sirga ega bo‘lib, o‘qituvchilarning o‘qitish amaliyotini va o‘quvchilarning o‘quv jarayonlarini osonlashtirish orqali darslarni o‘qitish usullarini o‘zgartirishi mumkin. Samarali ta’lim va o‘qitish uchun o‘qituvchilar ham, o‘quvchilar ham muammolarni hal qilish uchun ma’lumotlarga kirish, tartibga solish va baholash va amaliy g‘oyalarni real dunyo sharoitida yangilash uchun yangi texnologiyalardan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘lishlarini talab qiladi. So‘ngi yillarda zamonaviy kompyuter texnologiyalarining rivojlanishi bilan bog‘liq holda dars mashg‘ulotlarni tashkil etishning innovatsion shakllari tobora ko‘payib bormoqda.

Fan ta’limida texnologiyadan foydalanish targ‘ib qilinadi, chunki texnologiya faol o‘rganish imkoniyatlarini beradi, o‘quvchilarga yuqori kognitiv darajalarda ishlashga imkon beradi, konstruktiv ta’limni qo‘llab-quvvatlaydi. Texnologiya fanni o‘qitishning tadqiqot va amaliy jihatlarini yaxshilaydi; maktab ishlarini ishlab chiqarishni tezlashtiradi va oshiradi; motivatsiya va faollikni oshiradi; tadqiqot va tajribalarni qo‘llab-quvvatlaydi.

Ma’lumotlariga ko‘ra, texnologiyani fanni o‘quv jarayoniga integratsiya qilish uchun quyidagi standartlar ishlab chiqilgan.

- Texnologiya tegishli pedagogika bilan munosib ravishda fanga tadbiiq etilishi kerak.
- Texnologiya o‘quv fanining mazmuni kontekstida joriy etilishi kerak.
- Fanni o‘qitish texnologiyaning o‘ziga xos xususiyatlaridan foydalanishi kerak.
- Texnologiya ilmiy qarashlarni yanada qulayroq qilishi kerak.

Ma’lumotlarda ta’kidlanishicha, texnologiya bilan har qanday yaxshi o‘qitishning markazida uchta asosiy komponent mavjud: tarkib, pedagogika va texnologiya, shuningdek, ular o‘rtasidagi va o‘rtasidagi munosabatlar. Texnologik, pedagogik va mazmunli integratsiyaga hozir e’tibor qaratilayotgan bo‘lsada, o‘qituvchilar ushbu komponentlarni o‘z ta’limlarida, ayniqsa dunyomizning bu qismida integratsiyalashganligini ko‘rsatadigan dalillar kam. Ma’lumotlariga ko‘ra, ko‘plab rivojlanayotgan mamlakatlar texnik vositalarni sotib olishga e’tibor qaratmoqdalar, bu uskunalar maktablarda qanday qo‘llanilishiga emas, balki maktablarda o‘rnatishga ko‘proq e’tibor berishadi. Ular ta’lim muassasalariga faqat texnologiyani olib kirish uning muvaffaqiyatini ta’minlash uchun yetarli emasligini ta’kidlaydilar. Muhimi, o‘qituvchilar o‘z darslarida texnologiyadan qay darajada foydalanadilar Texnologiyani pedagogika va mazmunga integratsiya qilish uchun o‘qituvchilar o‘zlari o‘rgatadigan fan mazmuni va texnologiyani qo‘llash orqali ushbu mavzuni qanday

o'zgartirish mumkinligi haqida bilimga ega bo'lishlari kerak va aksincha, aniq fanlarni o'qitish muayyan texnologiyadan foydalanish natijasini qanday o'zgartirishi mumkinligini bilishlari kerak.

O'qituvchilar sinfda texnologiyani samarali integratsiya qilish uchun o'z ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin bo'lgan yondashuvlardan biri bu texnologiya, mazmun va pedagogikani uyg'unlashtirish uchun kasbiy rivojlanishning turli bosqichlarida ishlashdir. Ko'pgina tadqiqotchilar fizikani o'qitishda texnologiya muhim ahamiyatga ega ekanligini qabul qiladilar.

O'quvchilarning fizikaga qiziqishi yo'qligi va yomon ishlashning asosiy omillari o'qituvchilarga bog'liq. Bir qator xalqaro olimlar ta'kidlashicha, fizika fani o'qituvchilari standart muammolarni hal qilish va eslab qolish orqali o'rganishga asoslangan an'anaviy o'qitish yondashuvlariga amal qiladilar. Bu omillardan asosiysi o'qituvchi omili edi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, o'rta maktab darajasida fanga qiziqish pasaygan, chunki mavzu ularga yomon taqdim etilgan. Tadqiqotda ishtirok etgan fizika fani o'qituvchilari ham o'quvchilarning qiziqish darajasi pastligining sabablaridan biri yomon o'qish ekanligini tan olishdi. Fizika o'qituvchilari qanday pedagogik yondashuvlardan foydalanadilar va ular texnologiyani o'qitishga kiritadimi yoki yo'qmi, bu qanday texnologiya ekanligi aniq emas. Aynan shu asosiy muammo va bu muammo quyidagi savollarni keltirib chiqaradi.

O'quvchilar va o'qituvchilarning fizika darsida texnologiyadan foydalanish haqidagi tasavvurlari qanday?

- Fizika o'qitishda qanday texnologiya mavjud?
- Fizika o'qituvchilari qanday pedagogik yondashuvlardan foydalanadilar?

Fizika ta'limiga texnologiya va boshqa o'quv innovatsiyalarini joriy etishning eng muhim ikkita sababi

- 1) o'quvchilarning fizikadan bilim olish qobiliyatini oshirish
- 2) o'quvchilarning fizika faniga bo'lgan munosabatini yanada yaxshilashdir

Fizikani o'qitish uchun eng keng tarqalgan texnologiyalar kitoblar, bo'r, oq doska, jadvallar, laboratoriya jihozlari va ma'lum darajada kompyuter texnikasi va dasturiy ta'minot ekanligiga o'quvchilar va o'qituvchilar ham rozi. Laboratoriya uskunalar kabi fanni o'qitish uchun mavjud bo'lgan ushbu umumiy texnologiyalar analog va an'anaviy xususiyatga ega bo'lib, ular fanni o'qitish uchun emas, balki fan bilan shug'ullanish uchun mos keladi. Biroq, o'qituvchilar va o'quvchilar tomonidan e'lon qilinganidek, kompyuterlar bilan ishlaydigan simulyatsiyalar va videolar fizikani o'qitishda eng kam qo'llaniladigan texnologiyalardan biri edi. Shuning uchun ba'zi o'qituvchilar sinflarda fizikani o'rgatish uchun video va simulyatsiya emas, balki taqdimot dasturidan foydalanishlari mumkin. Bu shuni anglatadiki, o'quvchilar fizikani o'qitish uchun simulyatsiyalar, modellar, animatsiyalar va videolar kabi raqamli texnologiyalar talab qiladi.

Shunday ekan aytish mumkinki, fizikani o'qitishning ustun usullari bu savollar va javoblar va namoyish usullari. Ushbu usullar maktablarda keng tarqalgan texnologiyalar bo'lgan kitoblar va laboratoriya uskunalar kabi an'anaviy texnologiyalarga mos kelishi mumkin. Maktablar jihozlangan laboratoriyalarga ega bo'lishi mumkin, ammo har bir o'quvchining ishi uchun yetarli bo'lmasligi mumkin, shuning uchun o'qituvchilar ushbu ilmiy asboblardan birgalikda savol-javob va namoyish usullaridan foydalanishlari kerak. Fizika darsidagi tushunchalar va qonunlarni namoyish etish kabi o'qitishga yo'naltirilgan ushbu yondashuvlar fizikani ko'plab o'quvchilar uchun qiziqarli qiladi. Ammo hozirda fizika darslarida o'qituvchilarga yo'naltirilgan yondashuvlar va bo'r va nutq ko'rsatmalari ustunlik qiladi. Ko'pgina tadqiqotchilar, agar muammolarni hal qilish uchun modellashtirish, animatsiyalar va simulyatsiyalarni o'z ichiga olgan o'quvchilarga yo'naltirilgan yondashuvlardan foydalanilsa, fizikani o'rganish yanada qiziqarli bo'lishini ta'kidladilar.

Ko'rganingizdek, o'qituvchilar fizikani o'qitishda foydalanadigan umumiy texnologiyalar o'quvchilarning mavzuga qiziqishini uyg'otmaydigan jadvallar kabi an'anaviy turlardir. Fizika o'qituvchilari kamdan-kam hollarda fizikani o'qitishda zamonaviy raqamli texnologiyalar shaklini kiritadilar. Shuning uchun o'qituvchilar o'quvchilarga berilgan tushunchalar yoki ko'nikmalarni yaxshi tushunishlari uchun darslarni o'tkazishda o'quvchilarga yo'naltirilgan yondashuvlardan foydalanishlari tavsiya etiladi. Fizika o'qituvchilari ushbu tadqiqotda ko'rsatilganidek, darslarni o'tkazishda ma'ruza usulidan foydalanishdan qochishlari kerak. Bundan tashqari, fizika o'qituvchilariga o'quvchilarning qiziqishini uyg'otadigan video va simulyatsiyalar kabi zamonaviy va raqamli texnologiyalarni birlashtirish tavsiya etiladi.

Adabiyotlar.

1. Borich, G. D. (2007). *Effective teaching methods: Research-based practice*: Prentice Hall.
2. Bryan, J. (2006). Technology for physics instruction. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 6(2), 230-245.
3. Buabeng, I. (2018). Physics classroom interactions: Teaching strategies and practices. *Journal of Research in Science, Mathematics and Technology Education*, 1(3), 311-328.
4. Buabeng, I., & Ntow, D. F. (2010). A Comparison study of students' reasons/views for choosing/not choosing physics between undergraduate female non-physics and female physics students at University of Cape Coast. *International Journal of Research in Education*, 2(2), 44-53.
5. Jamieson-Proctor, R., & Finger, G. (2010). Auditing the TPACK competence and confidence of Australian teachers: The teaching with ICT audit survey (TWICTAS). Paper presented at the 21st International Conference of the Society for Information Technology & Teacher Education (SITE 2010), San Diego, California, United States.

**МЕХАНИК ТЕБРАНИСHLARGA DOIR MASALALARNI GARMONIK
ТЕБРАНИСHLAR TENGLAMASI ORQALI ISHLASH**

Qoraboyev Husniddin Sohibjonovich

Farg‘ona “Temurbeklar maktabi”

harbiy akademik litseyi fizika fani o‘qituvchisi

***Annotatsiya:** Tebranma protseslarning fizik tabiati va murakkablik darajasi jihatidan turli tuman bo‘lishiga qaramay ularning hammasi bazi umumiy qonunyatlar asosida ro‘y beradi va garmonik tebranishlar deb ataluvchi eng sodda davriy tebranishlar to‘plamiga keltirish mumkin shuning uchun garmonik tebranishlar qonunyatlarini o‘rganish katta amaliy va nazariy ahamiyatga ega*

***Kalit so‘zlar:** garmonik tebranishlar, siljish, davr, chastota, siklik chastota, amplituda*

Garmonik tebranishning asosiy va xarakteristikalarini bilan moddiy nuqtaning aylana bo‘ylab teks xarakati misolida qarab chiqish qulay Faraz qilaylik M moddiy nuqta A radiusli aylana bo‘lib soat strelkasining yo‘nalaishiga teskari yo‘nalishda o‘zgaras ω burchakli tezlik bilan xarakatlanayotgan bo‘lsin u vaqtda bu nuqtaning vertikal X o‘qi bo‘ylab proeksiyasidan iborat bo‘lgan siljish kattaligi $+A$ dan $-A$ gacha chegarada o‘zgaradi u vaqtda t vaqtdagi χ siljishi quydagiga teng bo‘ladi

$$x = A \sin \varphi$$

1-masala.

Nuqtaning tebranish tenglamasi $x = 0,2 \sin \left(\frac{\pi}{4} t + \frac{\pi}{4} \right) (m)$, ko‘rinishga ega.

Amplitudasi A davri va boshlang‘ich fazasi φ_0 topilsin $t_1 = \frac{T}{4}$ paytdan siljishi x_1 va tebranishning fazasi φ_1 topilsin

$$\text{Berilgan } x = 0,2 \sin \left(\frac{\pi}{4} t + \frac{\pi}{4} \right) (m) \quad t_1 = \frac{t}{4}$$

$$\text{Toppish kerak } a = ? \quad t = ? \quad v = ? \quad x_1 = ? \quad \varphi_1 = ?$$

Yechilishi: masalani yechish uchun berilgan tenglamani garmonik tebranishning umumiy ko‘rinishidagi tenglamasi bilan solishtiramiz

$$x = 0,2 \sin \left(\frac{\pi}{4} t + \frac{\pi}{4} \right)$$

$$x = A \sin \left(\frac{2\pi}{T} t + \varphi_0 \right)$$

Bu ikki tenglamani taqqoslanishidan quydagilar kelib chiqadi tebranishning amplitudasi $A=0,2$ m; davri $\frac{2\pi}{T} t = \frac{\pi}{4}$ bunday $T=8$ c ekan u xolda chastota $\nu = \frac{1}{T} = \frac{1}{8} = 0,125$ c = 0,125 gts boshlang‘ich fazasi $\varphi_0 = \frac{\pi}{4}$ tebranish fazasi $\varphi_1 = \frac{2\pi}{T} t_1 + \frac{\pi}{4} = \frac{2\pi}{8} \cdot \frac{T}{4} + \frac{\pi}{4} = \frac{\pi}{2} + \frac{\pi}{4} = \frac{3\pi}{4}$ va nixoyat nuqtaning siljishi $x_1 = 0,2 \sin \frac{3\pi}{4} = 0,2 * 0,707 = 0,1414$ m.

$$\text{Javobi } A = 0,2 \text{ m}, T = 8 \text{ c}, \nu = 0,125 \text{ gts } \varphi_0 = \frac{\pi}{4}, \chi_1 = 0,1414 \text{ m}, \varphi_1 = \frac{3\pi}{4}$$

2-masala

Moddiy nuqtaning tebranishi $x=0,25 \sin \left(\pi t + \frac{\pi}{2} \right) m$ qonuni bo‘yicha bajariladi tebranish amplitudasi A davri T siklik chastotasi ω boshlang‘ich fazasi φ_0 maksimal tezligi v_{\max} va maksimal tezlanishi a_{\max} topilsin

$$\text{Berilgan } x = 0,25 \sin \left(\pi t + \frac{\pi}{2} \right) m,$$

$$\text{Toppish kerak } a = ? \quad t = ? \quad \omega = ? \quad \varphi_0 = ? \quad v_{\max} = ? \quad a_{\max} = ?$$

Yechilishi topilishi kerak bo‘lgan kattaliklarni aniqlash uchun tebranishning tenglamasini garmonik tebranish ning umumiy ko‘rinishidagi tenglamasi bilan solishtiramiz

$$x = 0,25 \sin \left(\pi t + \frac{\pi}{2} \right), m.$$

$$x = A \sin \left(\frac{2\pi}{T} t + \varphi_0 \right)$$

Bu ikki tenglama taqqoslanishidan quyidagi kelib chiqadi: tebranishning amplitudasi $A = 0,25 \text{ m}$; davri $\frac{2\pi}{T} t = \pi t$, bundan $T = 2\text{c}$; tsiklik chastotasi

$$\omega = \frac{2\pi}{T} = \frac{2\pi}{2\text{c}} = \pi \text{ rad/c} = 3,14 \text{ rad/c}; \text{ boshlang'ich fazasi } \omega_0 = \frac{\pi}{2}.$$

Tebranishning tezligi \mathcal{G} va tezlanishi a mos ravishda siljish funksiyasining birinchi va ikkinchi tartibli hosilasidan iborat bo'lgani uchun:

$$\mathcal{G} = \frac{dx}{dt} = 0,25 \cos \left(\pi t + \frac{\pi}{2} \right) \quad \text{bo'lib,}$$

$$\mathcal{G}_{\max} = 0,25 \pi \text{ m/c} = 0,25 \cdot 3,14 \text{ m/c} = 0,785 \text{ m/c}.$$

$$\text{Shunday qilib } \mathcal{G}_{\max} = 0,785 \text{ m/c}. \quad a = \frac{d^2x}{dt^2} = \frac{dv}{dt} = -0,25\pi^2 \sin \left(\pi t + \frac{\pi}{2} \right) \text{ bo'lib,}$$

$$\text{Shunday qilib, } a_{\max} = -2,46 \text{ m/c}^2.$$

$$\text{Javobi. } A = 0,25 \text{ m}, T = 2\text{c}, \omega = \pi \text{ rad/c} = 3,14 \text{ rad/c}.$$

$$\varphi_0 = \frac{\pi}{2}, \mathcal{G}_{\max} = 0,785 \text{ m/c}, a_{\max} = -2,46 \text{ m/c}^2.$$

Adabiyotlar

1. Сборник задач по физике. 10-11 классы/Авт.-сост. Е.Г.Московкина, В.А.Волков.-М.:ВАКО,2017.
2. Tursunmetov K.A. va boshqalar. Umumiy fizika kursidan praktikum. Mexanika. Universitet. T.: 1998. – 140 bet.
3. M.O'Imasova va boshqalar. Fizika Mexanika, Molekulyar fizika va Issiqligi. Toshkent “O'qituvchi” nashriyoti 1970 yil.
4. Nazirov E.N. va boshqalar. Mexanika va molekulyar fizikadan praktikum. T.: O'zbekiston.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН: ИННОВАЦИЯ, ФАН ВА ТАЪЛИМ 10-ҚИСМ

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.06.2023

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000